

حوکمه کانی هردوو

جه ژن

له سوننه تی پاکراوه دا

به پینوسی:

علي حسن علي عبدالحميد الأثري الحلبي

وهرگیړانی:

صلاح الدين عبد الكريم

پیننامی په رتووک

ناوی کتیب: حوکمه کانی هردوو جه ژن له سوننه تی پاکراوه دا.

ناوی نووسه: علي حسن علي عبدالحميد الأثري الحلبي

ناوی وهرگیړ: صلاح الدين عبد الكريم .

ژماره سپاردن: ژماره (۳۴۶) پی دراوه له لایه ن وه زاره تی پوښنیری حکومتی هریمی کوردستانه وه .

زنجیره: زنجیره ی (۳۰) له زنجیره پینماییه کانی پیگای راست .

نوره و سالی چاپ: سیهم - (۱۴۳۲ هـ / ۲۰۱۱) .

له بلا وکراوه کانی

مالپه ری ناشتی / که رکوک

www.ashtyk.com

ka.ashty@yahoo.com

ژ. موبایل: ۰۷۷۰۱۲۸۴۵۳۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشه کی وهرگیر

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له واشهد إلا اله إلا الله وحده لا شريك له واشهد أن محمداً عبده ورسوله ((ياأيها الذين آمنوا اتقوا الله حق تقاته ولا تموتن إلا وأنتم مسلمون))

[سورة آل عمران ۱۰۲] .

﴿ياأيها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها وبث منهما رجالا كثيرا ونساء واتقوا الله الذي تساءلون به والأرحام إن الله كان عليكم رقيبا﴾ [سورة النساء : ۱] .

﴿ياأيها الذين آمنوا اتقوا الله وقولوا قولا سديدا يصلح لكم أعمالكم ويغفر لكم ذنوبكم ومن يطع الله ورسوله فقد فاز فوزا عظيما﴾ [سورة الأحزاب : ۷۰-۷۱] .
أَمَّا بَعْدُ ...

فإن أصدق الحديث كتاب الله وخير الهدي هدي محمد صلى الله عليه وسلم وشر الأمور محدثاتها وكل محدثة بدعة وكل بدعة ضلالة وكل ضلالة في النار.

لهپاشاندا: ناشکرایه که مه بهست وئامانج له دروست کردنی (جنی و مروّف) بریتنی یه له په رستنی خوای گه وره بهتاک وتهنها وهاوبهش پریارنه دان بوئی، وهکو ده فهرموویت:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الذاریات: ۵۶] .

به لآم ئه وهی که ناشکرا نی یه له لای خه لکی، یاخود ناشکرایه به لآم بی بایه خه وپشت گوی ده خریت بریتنی یه له شوین نه که وتنی پیغه مبهر ﷺ له په رستنی خوای گه وره، که نه میس مهرجه بو وهرگرتنی په رستنه کانمان، چونکه ئه گهر بهو شیوه یه یه که پیغه مبهر ﷺ وهاوه له به ریزه کانی ﷺ خویان په رستوه، خوا نه په رستین ئه وا خوای گه وره لیمانی وهرناگریت وتهنها ماندوو بوونمان بو ده مینیته وه، به لکو تاوانباریش ده بین، چونکه پیغه مبهر ﷺ ده فهرموویت:

(من عمل عملا ليس عليه امرنا فهو رد) ^(۱) .

واته: هه که سیک هه کرده وهیه ک بکات که فه رمانی ئیمه ی له سه ر نه بییت ئه وا لی وهرناگریت وده دریتته وه به سه ریدا.

بویه پیغه مبهر ﷺ هانمان ده دات که په رستنه کانمان وهکو په رستنی ئه وه بییت، بو نمونه له ده ست نو یزگرتندا ده فهرموویت:

(من ترضاً نحو وضوئي هذا....) ^(۲) .

واته: هه که سیک ده ست نو یز بگریت وهکو ده ست نو یزگه کی من.

وه له نو یزگرتندا ده فهرموویت:

(صلوا كما رأيتموني أصلي) ^(۳) .

(۱) (رواه مسلم).

(۲) (متفق عليه).

واتە: چۆن من دەبینن کە نوێژ دەکەم ئیوەش بەو شیوەیە نوێژ بکەن .

وہ لە حج کردندا دەفەرموویت :

(خذوا عني مناسككم) (٤) .

واتە: دروشمەکانی حج کردنتان لەمنەوہ وەر بگرن .

وہ خوای گەورە دەفەرموویت :

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ [الأحزاب: ٢١] .

واتە: ئەو موسلمانان بە تەکیدی لە پیغەمبەری خوادا ﷺ پێشەواوەتیەکی باش ھەیە بۆ ئیوە کە پەرستەکانتان لەوہوہ وەر بگرن .

جەژنی پەمەزان و قوربانیش دوو پەرستەن و دروشمی گەورە ئیسلام، وەکو ھەموو پەرستەکانی تر دەبێت پیغەمبەر ﷺ بکەین بە پێشەواوەتە ماشاری ئەو و ھاوہلە بەرپزەکانی ﷺ بکەین بزانی چۆن ئەم دوو پەرستەیان بۆ خوای گەورە جی بە جی کردووہ ئیمەش وەکو ئەوانی جی بە جی بکەین و حوکمەکانی لەوانەوہ وەر بگرن، بەلام ئەوہی جی داخە خەلکی زۆر شتی داھینراویان زیاد کردووہ لە ھەردوو جەژنداو بی ناگان و کەمتەرخەمن لە جی بە جی کردنی حوکمەکانی جەژن، چەندەھا سەرپیچی و بی فرمانی خوای گەورە تییدا دەکەن .

شیخ علی حسن - خوای گەورە پاداشتی خیری بداتەوہ - وەکو زاناکانی تری ئیسلام ھەستی بەم شتەنە کردووہ و پەرتوکیکی زۆر بەنرخێ داناوہ لە سەر حوکمەکان و ئادابەکان و پیویستی یەکانی ھەردوو جەژن، لەکو تایی پەرتوکی کەیدا، ھەندی باسی حوکمەکانی قوربانی کردنی کردووہ و ناوی ناوہ: (أحكام العیدین فی السنۃ المطہرۃ) .

لەبەر ئەو ھۆکارانە کە باس کرد بە پیویستم زانی ئەم پەرتوکی بەنرخە وەر بگێرە سەر زمانی کوردی تا موسلمانانی کوردیش لە حوکمەکانی ھەردوو جەژن بی ناگا نەبن و سودی ئی وەر بگرن إن شاء اللہ .

وہ وەرگێرانە کەیشم بەم شیوازە: -

* پەرتوکی کەم وەرگێراوہ وەکو چۆن نوسەر نوسیویتی بە ئەمانەتەوہ .

* فەرموودەکانی پیغەمبەر ﷺ وەرگێراوہ لە پاش نوسینی دەقە عەرەبی یەکە .

* پەراویزی پەرتوکی کەشتم نووسیوہتەوہ .

* ئەو فەرموودانە کە تەخریج نەکراوہ لە سەر پەرتوکی کەکانی زانای فەرموودەناس شیخ محمد ناصر الدین الألبانی تەخریج کردووہ .

لەکو تاییدا: داواکارم لە خوای گەورە ئەم ھەولە کەمە بکاتە تویشوی قیامەتەمان، وەبەتەنھا لەبەر پەمەزانی خوای گەورە بێت، خوای گەورە پاداشتی ھەموو لایەک بداتەوہ .

وەرگێر / ھەولیر

٩ رمضان ١٤٢٠ ک

پێشەکی نوسەر

ان الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله .

(٣) (البخاري).

(٤) (صححه الألباني في الإرواء) .

أما بعد :

بهراستى ئىسلام ئايىنى گهره پهره دگاره كهوا رازى بووه بۆ مروقايه تى، بۆ چاكردى هه موو ئيشيك له كاروبارى ژيان به دريژاي سهردهم و گوپانكارى سال ﴿ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴾ [المالك: ١٤].

واته: ئايا ئه و زاتهى كه خوى مروقى دروست كردوو نهينيه كانى ناو دلى نازانيت، كه هه ر خوى شاره زاو زانايه به و شتانهى كه دهشاردريته وه.

وه بهراستى ئوممه تى ئىسلام باشتري ئوممه ته كه هاتبيت بۆ خه لكى ئه و يش له بهر ريزلينيانى به هه لگرتنى ئه م په يامه پيروژه، وهه ستانى به گه ياندنى به خويان و به ئوممه تانى تريش، وه به م شيويه مائه وه هه تا ئه و روژهى دوركه وتنه وه له قورئانى خواى گهره و سوننه تى پيغه مبه ركه ي ﴿الله﴾.

بويه پيوسته له سه ر موسلمانان به گشتى له سه ر ئه م پارچه زه وييه كه به گه رينه وه بۆ قورئانى خواى گهره و سوننه تى پيغه مبه ر ﴿الله﴾ به يه كگرتويى و به ناگايى وتيگه يشتويى وزانايى له كاروبارى ئىسلامه كه يان و به حوكمه كانى به رسته ننه كانيان .

وهه ستم كرد و دلىنيا بووم كهوا له و هويانهى كه ئىسلام كوى كردوته وه له لق و چله كانيدا كه له پيشه وهى بنچينه كانيتى و له لوتكهى فيركردنيتى بريتييه له زياد كردنى يه كييتى و يه ك پارچه يى موسلمانان و به ستنه وهى هه نديكيان به هه نديكى تريانه وه .

وه يه كيك له و هويانه ئه ويه كه نويزى به كومه لى له سهريان پيوست كردوو^(٥) پينچ جار له روژيكد هه موويان دليان په يوه ست دهكهن به يه ك پيشه وا(إمام) وشوينا هه نگاوه كانى دهكهن يه ك به يه ك و هه ست به چاو ديرى په روه ردياريان دهكهن، ئيش دهكهن بۆ هه ستان به و شتهى كه كردويانيتى به جينيشين تييدا، به زه ييان به يه كتردا ديته وه و سويزان بۆ يه كتر هه يه و، خويان دور دهخه نه وه له ستم و ئاشوب له سه ر رووى زه وى .

پاشان ئىسلام موسلمانانى په يوه ست كردوو به كو بوونه وه له روژانى جومعه بۆ ئه وهى شه يتان نه توانيت هيج له شيتى و لووت به رزى و هه لبه ستي زه مكاروى خوى (همزه و نفخه و نفثه) بخاته دليانه وه، يان جوانى په ونه ق و رازاوه يى دونيا و يان لى نه كات لى نزيك ببه وه و په نا به ن بۆ سه رابه كه ي، وه كردوويه تى به روژى جه ژنيان و تييدا كو دبه نه وه^(٦)، يادخه ر ياديان ده خاته وه به چه ند ئايه تيكي خواى گهره و به خششه كانى هه تا به رده وام بن له سه ر پاكي و بيگه رديان و دليان په يوه ست بيت به يه كتره وه، پاشان ئىسلام له هه ر ساليكد دوو روژى بويا ن داناوه كه تييدا ته ماشاي ئه و شته دهكهن كه سوودى بويا ن هه يه به گشتى و به هاوبه شى و هويه كانى خو شه ويستى دووپات دهكهنه وه، جه ژنى په مزانى بويا ن داناوه كهوا له دواى ئه و په رسته ننه دي ت كه له په مه زاندا كردويانه، كه له و كاته دا دليان پاك بوته وه، و پوخته يه بۆ چاكه و ئيشى خير .

هه روه ها جه ژنى قوربانى بويا ن داناوه ئا له و كاته دا كهوا به نده كان له مالى خوا هيمن و ئارامن وه له و شاره پيروژه يان كه نور و پوناكى پيغه مبه رايه تى تييدا بلا بوته وه، وه له لايه كانى خو رى خو شه ختى تييدا دره وشاوه ته وه، ئه وان له و شوينه دا به ندهى دلسوزن كهوا هيج ئيشيك ناكهن و مه به ستيان نيه ته نها ئه وه نه بيت له خوايان نزيك بكاته وه و لى لانه دن^(٧).

(٥) ته ماشاي: (الصلاة وحكم تاركها: ١٠٩-١٢٧ ي ابن القيم الجوزية) بكه

(٦) ته ماشاي: (زاد المعاد: ١/٣٦٤-٣٣٢)، و(أضواء البيان: ٨/٢٦٨-٣١٠)، و(تفسير القرطبي: ١٨/٩٦-١٢٠)، و(الأجوبة النافعة للشيخ الألباني) بكه.

(٧) كتاب: (أعياد الإسلام: ٢-٣ للشيخ سليمان علي الجعيري).

له بهر ئەمانه هه مووی وام به باش زانی کهوا نامیلکه یه کی سه ربه خو بنووسم له سه ر جهژنی ره مه زان و جهژنی قوربان^(٨) و ئەو حوکمانه ی که په یوه ندی پێیانه وه هه یه .

له گه ل ئەو هه موو به لاو پشت شکاندن و تیک شکاندن و موسیبه تانه ی که نازاری موسلمانان دده ن کهوا هۆیه که ی بریتیه له دوور که وتنه وه یان له و سه رچاوه پروون و پاک و مه نه جه راسته ی که خوی گه وره له قورئانه که یدا ناشکرای کردووه و پێغه مبه ریش ﷺ له ژیان و سوننه ته که یدا پروونی کردو ته وه .

به لام زانیی حوکمه شه رعه کان و بابه ته فیه یه کان هه یچ شتیک رای ناگریت و کاری تی ناکات، به لکو هانی موسلمانان دده ات له سه ر زانیاری و ئیش کردن و بلاو کردنه وه ی خیر و بانگه واز کردن بو لای خوی گه وره، وه له م نامیلکه یه دا ره چاوی ئاسانی و کورتیم کردووه بو ئەوه ی نامیلکه که تیگه یشتنی ئاسان بی ت و خویندنه وه ی په له بی ت و، داواکراوی به باشی گرتبیته خو و، جی به جی کردنی هه ز لی کراو بی ت، وه سوور بووم له سه ر هینانه وه ی راستترین ووته له بابه ته که دا، و خو م به دوور گرت له جیا وازییه مه زه بیه کان و ووته ی راست و په سه ند کراوم دووپات کردو ته وه و به به لگه وه .

وه ئەگه ر پیکابیتم ئەوا به یارمه تی خوی گه وره بووه و ئەگه ر هه له یشم کردبیت لیخو شبوون و به زه یی هه ر له خوا وه یه . له کو تایی داوا ده که م له خوی گه وره یارمه تیم بدات بو نیه ت پاک ی له م کرده وه یه مدا و سووده که ی هه موو موسلمانان بگریته وه، هه ر خوی گه وره بی سه ر و وه لام ده ره وه یه .

نوسیینی

أبو الحارث بن علي بن حسن بن علي

(٨) من ته نها نه منوسیوه له م بواره دا به لکو زۆر له زانایان له کۆن وتازده له سه ر ئەم بابه ته نوسیویانه له وانه: (العیدین لابن أبي الدنيا)، و (کتاب العیدین لأحمد بن أبي زاهر)، و (أحكام العیدین لجعفر بن محمد الفریابی)، و (صلاة العیدین للحسین بن إسماعیل الحماملی)، و (تحفة العیدین لعبدالکریم ابن محمد السمعانی).....

(١)

(جهژن)

هه موو پوژیکه کو بوونه وهیه کی تییدا بییت، داتاشاروه له (عاد) و (يعود) وه کو بلایی بو ی گهراونه ته وه، کویه که یشی (اعیاد) ه، ابن الأعرابي ده لییت: جهژن ناو نراوه به (عید) چونکه هه موو سالیك به خوشی و شادی تازوه دیته وه و ده گه پیته وه^(٩).

(ابن عابدین) ده لییت: جهژن ناو نرا به (عید) چونکه خوی گه وره جو ره ها چاکه ی هه یه ده گه پیته وه بو به نده کانی له هه موو پوژیکدا له وانه خواردن له پاش خوگرته وه لیی و سه رفتره و ته و او بوونی چه ج و سوپانه وه ی سه ردان (طواف الزیارة) و گوشتی قوربانی و شتی تر، چونکه عاده ت له مانه دا خو شی و شادی و به خته وه ری به خششه^(١٠).

(٢)

ره حمه تی خوی گه وره بو ئومه تی محمد ﷺ به هه ر دوو جهژن

عن أنس بن مالك ﷺ قال: كان لأهل الجاهلية يومان يلعبون فيهما فلما قدم النبي ﷺ المدينة قال: (ان لكم يومان تلعبون فيهما وقد أبدلكم الله بهما خيرا منهما يوم الفطر ويوم الأضحى)^(١١).

واته: له (أنس) وه ﷺ فه رموویه تی: پیغه مبه ر ﷺ هاته مه دینه خه لکی دوو پوژیان هه بوو یاریان تییدا ده کرد له سه رده می نه فامی دا^(١٢).

پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: من هاتم ناوتانه وه نیوه دوو پوژتان هه بوو له نه فامیدا یاریتان تییدا ده کرد خوی گه وره بو تانی گوپی به باشتر له وان ئه ویش: جهژنی په مه زان و جهژنی قوربانه. (شيخ احمد عبد الرحمن البنا) (ره حمه تی خوی لی بییت) ده فه رموویت:

واته: چونکه جهژنی په مه زان و قوربان به دانان و هه لبراردنی خوی گه وره یه بو دروستکراوه کانی.

وه له بهر ئه وه ی له دوا ی جی به جی کردنی دوو کاری گه وره ی ئیسلامه وه دین که بریتین له چه ج و پوژو که تییدا خوی گه وره له حاجیان و پوژوگران خوش ده بییت، وه ره حمه تی خوی بلاوده کاته وه به سه ر هه موو ئه و دروستکراوانه ی که گوپراه لیان هه یه بو فه رمانه کانی خوی گه وره، به لام (نه ورۆز و میهره جان) به دانان و هه لبراردنی کاربه ده ستانی ئه و سه رده مه بووه، که له و دوو پوژه دا کات و ئاوه و ا گونجاوه و چه ند تایبه تمه ندییه کی تر که ده روات و نامینییت.

بویه جیاوازی له نیوانیادا ئاشکرایه بو که سیك که تی بروانییت^(١٣).

(٩) (لسان العرب: ٣ / ٣١٩).

(١٠) (حاشیة ابن عابدین: ٢ / ١٦٥).

وه بزانه برای موسلمانم که ئه و چه ژنانه ی که خوی گه وره بو موسلمانانی داناوه ئاشکراو زانراون، که بابته تی ئه م په رتوکه ی به ر ده ستته، به لام له م سه رده مه دا چه ژنه کان به شیوه یه ک زور بوونه که نزیکه نه توانییت بژمیردین له هه ر وولاتیک له وولاته ئیسلامیه کان سه ره رای جگه له وان، ده بیینییت چه ژن ساز ده کریت بو گومز و گوپ و ئارامگا و که س و وولاتان و جگه له مانه که خوی گه وره ریگه ی پی نه داوه، تا له هه ندیک له سه ر ژمیرییه کانداهاتوه که ته نها موسلمانانی هیند سالانه (١٤٤) چه ژنیان هه یه، وه ته ماشای: (اعیاد الإسلام: ٨) بکه به ده ستکارییه وه.

(١١) (أخرجه أحمد: ٣ / ١٠٣ - ١٧٨ - ٢٣٥، وأبو داود: ١١٣٤، والنسائی: ٣ / ١٧٩، والبغوي: ١٠٩٨، وصححه الشيخ الألباني في: سلسلة الأحاديث الصحيحة: ٢٠٢١).

(١٢) که نه ورۆز و میهره جان بوونه، ته ماشای (عون المعبودی العظیم آبادی ٢ / ٤٨٥) بکه.

(١٣) (الفتح الرباني: ٦ / ١١٩).

ریگا پیدان به گوی گرتن له دهفنی جارییه (کیژۆله)

له خاتوو عائیشه وه (خوی لی رازی بیئت) فهرموویه تی: پیغه مبهه ﷺ هاته ژوره وه بۆلام دوو جارییه لی بوو گۆرانیان دهگوت ^(٤١) بهسهه (بعاش) دا، پاکشا لهسهه رایه خه کهو پرووی وه رگی پراو نه بو به کریش ﷺ هاته ژوره وه و پیی ناخۆش بوو فهرمووی: دهنگی شهیتان له لای پیغه مبهه! پیغه مبهه ﷺ پرووی تی کرد و فهرمووی: (دعهما)، واته: (وازیان لی بهینه)، وه کاتی که پیغه مبهه ﷺ بی ناگا بوو چاوم لی تیژ کردنه وه چونه دهره وه له پریوایه تیگی تر دا فهرمووی: (یا ابا بکر إن لكل قوم عيد وهذا عيدنا) ^(٤٢).

واته: (ئه ئی ئه با به کر هه موو نه ته وه یه که جهژنیکیان هه یه ئه مه یه ش جهژنی ئیمه یه).

(بعاش) ^(٤٣) پۆژیکی ناسراو بووه له پۆژه کانی عه ره ب که تیایدا (اوس) کوشتاریکی زۆری (خه زه جیان) کردوه، شه ره که له نیوانیاندا به رده وام بووه بۆ ماوه ی (١٢٠) سال هه تا ئیسلام هات، دوو جارییه که نه وه له به سته ی کردوویانه به گۆرانی له پیداهه لدان به سهه شه ره و نازییه تی دا بووه که یاد کردنه وه ی یارمه تی دهره بۆ ئیش و کاری دین . به لام گۆرانیه که باسی شتی خراپ و پیداهه لدان بیئت به سهه شتی قه دهغه کراودا و به ئاشکرا وته ی خراپه ی تییدا بیئت، ئه مه دروست نییه و حه رامه حاشا له پیغه مبهه ﷺ که به ئاماده بوونی نه وه شتیکی خراپ باس بکریت و بی ناگا بیئت له به ره له سته ی کردنی .

وه که ده فه رموویت: (ئه مه یه ش جهژنی ئیمه یه مانای وایه که دهر پرینی خۆشی و شادی له جهژنه کاندایا دروشمی دینه، وه کو رۆژه کانی تر نییه) .

(ابن حجر) یه ش (ره حمه تی خوی لی بیئت) ده فه رموویت: ئه م فه رمووده یه چه ند سوودیکی تییدایه، له وانه دروستی تی فراوان کردن له سهه مال و مندال له پۆژانی جهژنه کاندایا به جو ره ها شیواز که ئارامی دل و پشووی لاشه ی تییدا بیئت له ماندوو بوونی په رسته نه که، وه پشت گوی خسته نی باشته ره .

هه ره ها سوودی نه وه ی تییدایه که دهر پرینی خۆشی له جهژنه کاندایا له دروشمی دینه ^(٤٤).

(١٤) له پریوایه تیگی تر دا (به لام گۆرانی بیژ نه بوون) ته ماشای: (شرح المسلم: ٦ / ١٨٢) بکه .
 (١٥) البخاری (٩٤٩)، (٩٥٢) و (٩٨٧) و (٢٩٠٧) و (٣٥٣٠) و (٣٩٣١) و (رواه مسلم: ٨٩٢) .
 (١٦) ته ماشای: (النهاية: ١ / ١٣٩) ی (ابن الأثير الجزري) بکه .
 (١٧) (فتح الباري: ٢ / ٤٤٣) .

(٤)

خۆ جوان کردن و خۆ پازاندنەوه لە جەژندا

لە (عبد الله كورى عومەر) هوه ﷺ فەرموویەتی: (ئیمامی عومەر ﷺ کراسیکی (جوبەیهکی) هیئا بۆ پیغەمبەر ﷺ که لە (ئاوریشم) دروست کرا بوو (إستبرق) لە بازار دەفرۆشرا، و فەرمووی: ئەى پیغەمبەرى خوا ﷺ ئەمە بگره خۆتى پى پرازیئەوه بۆ جەژن و پیشوازی کردن لە وەفدەکان، پیغەمبەر ﷺ پىی فەرموو: (إنما هذه لباس من لا خلاق له) .

واتە: (ئەمە پۆشاکى که سییکە که هیچ بەشیکی نەبیئت لە قیامت) .

ئیمامی عومەر ﷺ مایەوه تا خوا ویستی لەسەر بوو بمیئیتەوه، پاشان پیغەمبەر ﷺ کراسیکی دیباجی بۆ نارد (واتە لای درێژی و پانیەکهی ئاوریشم بوو) .

ئیمامی عومەریش هیئای بۆ لای پیغەمبەر ﷺ و فەرمووی: ئەى پیغەمبەرى خوا ﷺ تۆ فەرموت: (ئەوه پۆشاکى که سییکە که هیچ بەشیکی نەبیئت) واتە لە قیامتەدا، ئیستاش خۆت ئەمەت بۆ ناردووم، پیغەمبەرى خوا ﷺ پىی فەرموو: (تبعها أو تصيب بها حاجتك)^(١٨) .

واتە: (ببفرۆشه یان پیویستی خۆتى پى جى به جى بکه).

زانای پایه بەرز (السندی) دەفەرموویت: لەم فەرمودەیهوه زانراوه که خۆ پازاندنەوه لە پۆژی جەژن دا نەریتیکی دان پیدانراو بووه لە نیوانیاندا وه پیغەمبەرىش ﷺ بەرھەلستی نەکردوو بۆیه زانراوه که ماوەتەوه^(١٩) .

(ابن حجر) دەفەرموویت: (ابن أبي الدنيا) و (البیهقي) بەسەندیکی (صحیح)، بۆمان دەگێرنەوه که عبدالله ی كورى عومەر ﷺ لە ناو جل و بەرگەکانیدا باشتیریانی لەبەر دەکرد لە جەژنەکاندا^(٢٠) .

دیسان دەفەرموویت: شیوهی بە بەلگە زانینی هەدیسهکهی ئیمامی عومەر ﷺ لەو پروووهیه که پیغەمبەر ﷺ دانى به خۆ پازاندنەوه بۆ جومعه هیئاو بەرھەلستییهکهی کورت کردووه لەسەر لەبەرکردنی وهك ئەو پۆشاکه، چونکه لە ئاوریشم بوو^(٢١) .

(ابن قدامه) لە (المغني ٢ / ٢٢٨) دا دەفەرموویت: ئەمە بەلگەیه لەسەر ئەوهی که خۆ پازاندنەوه لە لایان لەم شوینانەدا ناشکراو باو بووه .

(ئیمامی مالک) دەفەرموویت: بیستومه که زانایان بۆنی خۆش و شتی جوانیان لە هەموو جەژنیکدا پى خۆش بووه .

(ابن القيم) لە (زاد المعاد ١ / ٤٤١) دا دەفەرموویت: پیغەمبەر ﷺ بۆ دەرچوون بۆ هەردوو جەژنەکان لە جوانترین جل و بەرگەکانی لەبەر دەکرد و پۆشاکیکى هەبوو بۆ هەر دوو جەژن و جومعه لەبەرى دەکرد، جاریکیش دوو پۆشاکى (صوفى) سەوزى لەبەر کرد، وه جاریکى تریش جلیکی سووری لەبەر کرد^(٢٢) .

بەلام سووریکی تەواو نەبوو وهکو هەندی خەلک گومان دەبەن، ئەگەر وابوایه ئەوا (بوردا) ی پى نەدەوترا بەلکو چەند خەتیکی سووری تیدا بووه وهکو (بوردا) ه یەمەنییهکان .

(١٨) البخاري: (٨٨٦) و (٩٤٨) و (٢١٠٤) و (٢٦١٩) و مسلم (٢٠٦٨)

(١٩) حاشية السندی علی النسائي: ٣ / ١٨١ .

(٢٠) فتح الباري: ٢ / ٤٣٩ .

(٢١) سەرچاوهی پیشوو: (٢ / ٤٢٤) .

(٢٢) تەماشای: (السلسلة الصحيحة: ١٢٧٩) بکه .

(٥)

دهرچوون بو نويزگه (المصلی)

له (أبي سعيد الخدري) هوه ﷺ فەرموویه تی: پیغه مبهەر ﷺ جهژنی رهمه زان وقوربان دهرده چوو بو نويزگه (مصلی) یه کهم شت دهستی پی ده کرد نويزگه بوو^(٢٣).

زانای پایه بهرز (ابن الحاج المالکی) ده فەرموویت: سوننه تی له سه رپویشتوو له نويزی جهژنه کاندایه وه یه که له نويزگه (مصلی) بکریت، چونکه پیغه مبهەر ﷺ ده فەرموویت: (صلاة في مسجدي هذا أفضل من ألف صلاة فيما سواه إلا المسجد الحرام).

واته: نويزیک له م مزگه وته ی مندا خیری زیاتره له هه زار نويز له مزگه وته کانی تر دایه ته نه نا مزگه وته ی (که عبه) نه بیئت^(٢٤). له گهل نه م هه موو خیره زوره دا نويزی جهژنه کانی له نويزگه (مصلی) ده کرد^(٢٥).

زانای پایه بهرز (ابن قدامة المقدسي) ده فەرموویت: سوننه ت وایه که نويزی جهژن له نويزگه (مصلی) دابکریت فەرمانی به ئیمامی عه لیش ﷺ به م شیوه یه کردوو، وه (ئیمامی نه وزاعی) وای به باش زانیوه. ههروه ها - اصحاب الرأي^(٢٦). به هه مان شیوه، نه مه ووته ی (ابن المنذر) یشه^(٢٧).

وه هه ر که سیك نه ی توانی دهرچیت بو نويزگه (مصلی) له بهر نه خویشی یان گه وره یی ته مه ن، نويزی له مزگه وتدا کرد نه وا هیچی له سه ر نی یه إن شاء الله (المغني) (٢/٢٣٠).

وه لی ره دا ناگادار کردنه وه یه که هه یه که پیویسته باس بکریت نه ویش نه وه یه که ئامانج له نويز کردن له نويزگه (مصلی) نه وه یه که موسلمانان له یه که شوین کو بنه وه به گه وره یی به لام نه وه ی نه مرو ئیمه ده ی بینین له زوره ی وولاتاندا که چه ند نويزگه (مصلی) یه که هه یه نه گه ر چی پیویستیش نه کات نه مه ی شتی که زانایان ووتوو یانه (مکروهه)^(٢٨)، هه ر نه وه نده ی ش به لکو هه ندی له نويزگه (مصلی) کان بوونه ته مینبه ری حیزبایه تی بو پارچه پارچه کردنی ووشه ی موسلمانان (لا حول ولا قوة الا بالله).

(٢٣) (البخاري: ٩٥٦) و (مسلم: ٨٨٩) و (النسائي: ١٨٧/٣).

(٢٤) (البخاري: ١١٩٠) و (مسلم: ١٣٩٤).

(٢٥) (المدخل: ٢٨٣/٢).

(٢٦) واته: نه و زانایانه ی که هه دیسیان پی نه گه یشتوو به ره ئی خو یان ئیشیان کردوو وه کو (قوتابخانه ی کوفه) وحه نه فه یه کان.

(٢٧) (المغني: ٢/٢٣٠).

(٢٨) (نهایة المحتاج: ٣٧٥/٢) للرملي.

(٦)

پۆیشتن و گەرانەوه لە نوێژگە (المصلی)

له (جابری کوری عبدالله) هوه ﷺ فەرموویەتی پیغمبەر ﷺ ئەگەر پۆژی جەژن بوایه پێگاکە ی دەگۆری ^(٢٩) .
 زانایە ی پایە بەرز (ابن القيم الجوزیة) دەفەرموویت: پیغمبەر ﷺ پێگاکە ی جیاوازی دەگرتە بەر لە جەژنی پەمەزانداندا
 لە پێگاکە ی هوه دەپۆیشت و لە پێگاکە ی ترهوه دەهاتەوه، و تراوه: بۆ ئەوه ی سەلام لە خەلکی هەردوو پێگاکە بکات، وه
 و تراوه: بۆ ئەوه ی خەلکی هەردوو پێگاکە توشی بەرکەتی ببیت، وه و تراوه بۆ ئەوه ی هەرکەسیک پێویستی پێی بوو
 پێویستییهکە ی بۆ جی بەجی بکات، وه و تراوه: که ئەمە راستترینیانە لەبەر هەموو ئەم شتانه بووه، وه لەبەر چەند
 داناییهکی تر که هیچ ئیشیکی پیغمبەر ﷺ بی دانایی نەبووه ^(٣٠) .

(ئیمامی نەوهوی) (رەحمەتی خۆی لی بیت) لە پاش ئەوه ی ئەم چەند شتە ی سەرەوه باس دەکات دەفەرموویت:
 ئەگەر هۆیهکە شی نەزانراو بی سوننەتە شوینی بکەوین بەیهک جاری، خۆی گەوره باشتەر دەزانیت ^(٣١) .

دوو ناگادار کردنەوه:

یهکەم: (ئیمامی البغوي) له (الشرح السنة ٤ / ٣٠٢ - ٣٠٣) دەفەرموویت: سوننەتە که خەلکی بهیانی زوو بچیت بۆ
 نوێژگە (مصلی) پاش ئەوه ی نوێژی بهیانی دەکات بۆ ئەوه ی هەر کەس شوینی خۆی بگریت، والله اکبر بکەن
 وه دەرچوونی ئیمامیش لە کاتی نوێژدا دەبیت .
 دووهم: (ئیمامی الترمذي) (٥٣٠) وه (ابن ماجة) (١٦١) له (عەلی) هوه ﷺ بۆمان دەگێرنەوه که فەرموویەتی: (سوننەتە
 به پی بچیت بۆ نوێژی جەژن) ^(٣٢) .

(٢٩) (البخاري: ٩٨٦) .

(٣٠) (زاد المعاد: ١ / ٤٤٩)، وانظر كلام الإمام البغوي في: (شرح السنة: ٣١٤/٤) .

(٣١) (روضة المحبين: ٢ / ٧٧) .

(٣٢) (وحسنه الشيخ الألباني في: صحيح سنن الترمذي: ١٦٤/١) .

(۷)

الله أكبر کردن له ههردوو (جهژندا)

خوای گهوره دهفهرموویت:

﴿ وَتَكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ [البقرة: ۱۸۵] .

واته: (ئهو كهسانه ی كه له په مهزانداندا به پوژوو نه بوونه به هوی نه خووشی یان سه فهر كردن با له پاش په مهزان به پوژوو بین تا مانگه كه تهواو دهكهن و پاداشتی تهواو وهربگرن، وه خوای خویمان به گهوره بزاندن به وهی پوژووی بو بگرن و یادی بكنه وه، چونكه رینمونیتانی كردهوه، به لكو سوپاس و ستایشی خوا بكن).

وه جیگیر بووه كه پیغه مبهه (جهژنی په مهزان دهرده چوو الله ئه كبهری دهكرد ههتا دهگه یشته نویرگه (مصلی) وه ههتا نویرتی تهواو دهكرد، كه نویرتی تهواو بكردایه الله أكبری نه دهكرد^(۳۳).

زانای فهرموده ناس (الألبانی) (په حمه تی خوای لی بییت) دهفهرموویت: لهم فهرموده یه دا به لگه ی دروستیتی ئه وهی تیادیه كه موسلمانان كردهویانه له به ناشكرا وتنی الله أكبر له پرگادا بو نویرگه (المصلی) هه رچه نده زوربه ی خه لکی ئه م سوننه ته یان به سوک گرتوو تا وای لیها توو نه مینی، وه ئه وهی كه باش بییت لیهدا یادی بخهینه وه ئه وهی كه به ناشكرا وتنی - الله أكبر - دروست نییه بو ی كۆبیته وه و به یه كه دهنگ بیلیت ههروه كو چون هه ندی له خه لکی ده یكهن، ههروه ها هه موو زیكریك دروست بییت دهنگ به رز بكه یته وه تیایدا یان دروست نه بییت، دروست نییه كۆبیته وه به كۆمهل بیلیت، با لهم شته به ناگا بین وهه میشه له پیش چاوی خومانی دابننن كه

باشترین ریگا و رینمای (رینمای پیغه مبهه^(۳۴)).

وه پرسیار كرا له (شیخ الاسلام) (ابن تیمیه) (په حمه تی خوای لی بییت) دهرباره ی كاتی الله أكبر له جهژنه كاندا فهرمووی: سوپاس بو خوا، راستترین وته له الله أكبر كردن دا كه زوربه ی زانایانی پیشین و تیگه یشتوانی له هاوه لآن پیشه وایانی له سه ر بییت له فه جری پوژوی عه ره فه تا كۆتایی (ایام التشریق) له پاش هه موو نویرتیك وه دروسته بو هه موو كه سیك به ناشكرا الله أكبر بییت له كاتی دهر چون بو جهژن ئه ویش به ریككه وتنی هه ر چوار زاناکه^(۳۵).

منیش ده لیم: كه ده فهرموویت (پاش هه موو نویرتیك) به تایبه تی هه یچ به لگه یه کی له سه ر نییه، ئه وهی راست بییت له هه موو كاتیك دا به بی تایبه ت كردنی به كاتیکی دیاری كراوه وه به لگه یه یه له سه ر ئه مه (ئیمامی البخاری) له كتیبی (العیدین من صحیحه (۲ / ۶۶۱) ده فهرموویت:

(باب التكبير أيام المنى، وإذا غدا الى عرفة).

ئیمامی عومر ؓ له خانوه كه ی خو ی له مینا الله أكبری دهكرد خه لکی مزگه وته كه گو ی یان له دهنگی ده بوو ئه وانیش الله أكبریان دهكرد وه خه لکی بازاریش الله أكبریان دهكرد هه تا (منی) دهه ژایه وه له الله أكبر كردندا .

وه (عبد الله كوری عومر) یش ؓ له (منی) الله أكبر ی دهكرد ئه و پوژانه وه پاش نویرته كانیش، وه له سه ر جیگا كه ی وه له ناو دهواره كه ی، وه له دانیشتن و پویشتن و له هه موو ئه و پوژانه دا .

(۳۳) (رواه ابن أبي شيبة في: المصنف، والحاملي في: كتاب صلاة العیدین، بإسناد صحيح لكنه مرسل، لكن له شواهد يتقوى بها) ته ماشای: (السلسلة الصحيحة:

۱۷۰) بکه .

(۳۴) (سلسلة الأحاديث الصحيحة: ۱ / ۱۲۱) وللشيخ العلامة حمود التويجري (رحمه الله) رسالة مفردة في إنكار هذا التكبير الجماعي، وهي مطبوعة..

(۳۵) (مجموع الفتاوى: ۲۴ / ۲۲۰) وه ته ماشای: (سبل السلام: ۲ / ۷۱ - ۷۲) بکه .

وه (مهيمونه) ی دایکی موسلمانان (خوای لی رازی بیئت) له جهژنی قورباندا الله اکبری دهکرد، وه ئافره تانیش له دوای (أبانی کوپی عثمان) و (عومهری کوپی عبدالعزیز) هوه ﷺ الله اکبریان دهکرد شهوانی (التشریق) ^(۳۶) له گه ل پایاواندا له مزگهوت .

وه (عبد الله کوپی عومهر) ﷺ که بهیانی بچوویه بو نوژن له جهژنی په مزان و قورباندا به ئاشکرا به دهنگی بهرز (الله اکبر) ی دهکرد ههتا دهگه یشته نوژنگه (مصلی) پاشان الله اکبری دهکرد ههتا ئیمام دههات ^(۳۷) .

وه ئهوه ی من بزانه هیچ فەرموودهیهکی راست له پیغه مبهروه ﷺ نه هاتوو ده باره ی چۆنیه تی الله اکبر کردن به لکو له ههندی هاوه لانه وه ﷺ هاتوو: (عبدالله کوپی مهسعود) دهیفرموو:
(الله اکبر الله اکبر، لا إله إلا الله، والله أكبر الله أكبر والله الحمد) ^(۳۸) .

وه (عبد الله کوپی عهباس) ﷺ دهیفرموو: (الله اکبر الله اکبر، الله اکبر والله الحمد، الله اکبر وأجل، الله اکبر على ما هدانا) ^(۳۹) .

(البیهقی) به سه نه دیکی (صحیح) له (السنن الکبری) (۳ / ۲۱۶) له (سهلمانی خهیر) هوه ﷺ بۆمان دهیگپریته وه که فەرموویه تی: الله اکبر بکه، الله اکبر، الله اکبر، الله اکبر کبیرا .

زۆری زۆری خه لکی پیچه وانه ی ئه م زیکرانه ده که نه که له پیشینه کانه وه هاتوو، زیادی ده که نه وشتی تر داده یین که هیچ بنچینه کی نییه .

(ابن حجر) (په حمه تی خوای لی بیئت) له (فتح الباری) (۲ / ۵۳۶) ده فەرموویت: (چهند شتی که له کاته دا دروست کراوه که زیاده وه هیچ بنچینه یه کی نییه) .

(۸)

چ کاتی که ده خویت له ههردوو جهژندا

له (أنس) ﷺ ده فەرموویت: پیغه مبهر ﷺ له جهژنی په مزاندا دهر نه ده چوو ههتا چهند ده که خورمایه کی ده خوارد ^(۴۰) .
ئیمامی (المهلب) ده فەرموویت:

حیکمه ت له خواردندا پیش نوژن ئه وه یه ههتا گومان به ریک گومان نه بات له به رده وای پوژوو گرتن ههتا نوژنی جهژن ده کریت، پیغه مبهر ﷺ ریگای ئه م گومان برده نه ی گرت ^(۴۱) .

له (بورهید) هوه ﷺ فەرموویه تی:

پیغه مبهر ﷺ دهر نه ده چوو بو نوژنی جهژنی په مزان ههتا شتیکی نه خواردا یا، وه جهژنی قوربان هیچی نه ده خوارد ههتا نه گه پرایه ته وه پاشان له قوربانیه که ی خو ی ده خوارد ^(۴۲) .

زانای پایه بهرز (ابن قیم) ده فەرموویت:

به لام له جهژنی قوربان پیغه مبهر ﷺ هیچی نه ده خوارد ههتا له نوژنگه (مصلی) نه گه پرایه ته وه وه له قوربانیه که ی خو ی ده خواد ^{۴۳} .

(۳۶) واته: پوژانی ۱۱، ۱۲، ۱۳، مانگی ذی الحجة (دووه م و سێ هه م و چاره م پوژی جهژنی قوربان) وه بۆیه پسی ی ده وتریت (التشریق) چونکه خه لکی گۆشتیان هه لده گرت له بهر خۆر .

(۳۷) الدار قطی وابن أبي شیبة وغیرهم بسند صحیح . ته ماشای: (إرواء الغلیل: ۶۵۰) بکه .

(۳۸) (ابن أبي شیبة: ۲ / ۱۶۸) به سه نه دیکی (صحیح) .

(۳۹) البیهقی: ۳ / ۳۱۵) به سه نه دیکی (صحیح) .

(۴۰) (البخاری: ۹۵۳) و (الترمذی: ۵۴۳) و (ابن ماجه: ۱۷۵۴) .

(۴۱) (فتح الباری: ۲ / ۴۴۷) .

(۴۲) (الترمذی: ۵۴۲) و (ابن ماجه: ۱۷۵۶) و (الدارمی: ۱ / ۳۷۵) و (أحمد: ۵ / ۳۵۲) سه نه ده که ی (حسن) ه .

زانای پایه بهرز (الشوکانی) ^(۴۴) ده فەرموویت:

حیکمهت له دواخستنی خواردن له جهژنی قورباندا ئه وهیه، ئه و پوژه قوربانی کردن و خواردنی تییدا پریگه پیدراوه که خواردنی خوئی له قوربانییه که ی خوئی بیئت .
(ئیبین قدامه) وای فەرمووه ^(۴۵).

(الزین بن المُنیر) ده فەرموویت ^(۴۶):

خواردنی پیغهمبهر ﷺ له هردوو جهژن له کاتی دروستی خویدا بووه بو دهرکردنی خیری تایبه تی پی یانه وه، به دهرکردنی سهرفتهر پیش هاتن بو نوێژی جهژنی رهمهزان و دهرکردنی قوربانی له پاش نوێژی جهژنی قوربان له دوای سهرپرینی.

(۹)

خوشوشتن پیش جهژن

له (نافع) وهه (عبد الله كورپی عومەر) ﷺ له جهژنی رهمهزان خوئی ده شوشت پیش ئه وهی بجیت بو نوێژگه (مصلی) ^(۴۷).
(سعیدی كورپی المسیب) ده فەرموویت:

سوننه تی جهژنی رهمهزان سی شته: به پی برۆیت بو نوێژگه (مصلی) و خواردن پیش دهرچوون و خوشوشتن ^(۴۸).
ده لیم: له وانیه مه بهستی سوننه تی هاوه لان ﷺ بیئت، واته ریگا و رینمایي ئه وان، ئه گهر نا هیچ له م بارهیه وه له پیغهمبهر وه ﷺ جیگیر نه بووه .

(ابن قدامة) ده فەرموویت:

سوننه ته خوبشوردی بو جهژن، وه (عبد الله ی كورپی عومەر) ﷺ له جهژنی رهمهزان خوئی ده شوشت و، وه له (عهلی) یشه وه ﷺ گپردراوه ته وه .

وه (علقمة) و (عروه) و (عطاء) و (النخعي) و (الشعبي) و (قتاده) و (ابو الزناد) و (مالك) و (الشافعي) و (ابن المنذر) ﷺ و ايان و وتوووه ^(۴۹).

ئه وهی له پیغهمبهر وه ﷺ گپردراوه ته وه له م بارهیه وه ضه عیفه ^(۵۰).

(۴۳) زاد المعاد (۱/ ۴۴۱).

(۴۴) (نیل الأوطار: ۳ / ۳۵۷).

(۴۵) وانظر: (المغني: ۲ / ۳۷۱).

(۴۶) ته ماشای: (فتح الباري: ۲ / ۴۴۸) بکه .

(۴۷) (مالك: ۱ / ۱۷۷) و (الشافعي: ۷۳) و (عبد الرزاق: ۵۷۵۴) سه نه ده که یشی (صحيح) ه .

(۴۸) (الفریابی: ۱۲۷ / ۲) به سه نه دیکی صه حیح، هه روه کو چۆن له (إرواء الغلیل) (۲ / ۱۰۴) هاتوووه .

(۴۹) (المغني: ۲ / ۳۷۰).

(۵۰) فی: (سنن ابن ماجه: ۱۳۱۵) و فی إسناده جبارة بن المغلس وشيخه وهما ضعيفان، ورواه أيضا في (۱۳۱۶) وفيه يوسف بن خالد السَّمِّي، كذبه غير واحد.

(١٠)

نایا پێش و پاشی نوێژی جهژن نوێژی تر ههیه؟

له (عبداللهی کوری عه عباس) هوه ﷺ (پێغه مبهه) جهژنی په مهزان دوو پکاتی کرد نه له پێش و نه له پاشی نوێژی تری نه کرد^(٥١).

(ابن القیم) (په حمه تی خوی لی بیئت) ده فهرموویت^(٥٢):

نه پێغه مبهه ﷺ نه هاوه لان ﷺ نوێژیان نه ئە کرد که بگه یشتنایه ته نوێژگه (مصلی) نه له پێش و نه له پاش نوێژی جهژن.

(ابن حجر) (په حمه تی خوی لی بیئت) ده فهرموویت^(٥٣):

دهست که وتوو سه ره نه انجام ئە وهیه که نوێژی جهژن هیچ سوننه تیک نه له پێش و نه له پاش جیگیر نه بووه، به پێچه وانهی که سییکه وه که قیاسی دهکات له سه ره جمعه^(٥٤).

(١١)

حوکمی نوێژی ههردوو جهژن

(شیخ الاسلام) (ابن تیمیه) ده فهرموویت: له بهر ئە مه ئیمه ئە مه مان به راست داناوه که نوێژی جهژن فه رزی عهینه، وه کو ووتهی (ابو حه نیفه)^(٥٥) وجگه له ویش، وه یه کییکه له ووته کانی (شافعی) و یه کییکه له دوو ووتهی مه زه بهی (احمد).

وه ووتهی که سییک که بلی نوێژی جهژن (واجب) نییه، له وه پهری دووری دایه، چونکه نوێژی جهژن له گه وه ره ترین دروشمه کانی ئیسلامه وه خه لکی بوی کو ده بنه وه زیاتر له جمعه، وه الله اکبری تییدا دانراوه، وه ووتهی که سییک که بلیت فه رزی کیفایه یه ریک نییه و دانه مه زیت^(٥٦).

ئیمامی (الشوکانی) له (السیل الجرار) (٣١٥/١)^(٥٧) ده فهرموویت: بزانه پێغه مبهه ﷺ به رده وام ئەم نوێژی کردوه له جهژنه کاند، وه وازی لی نه هیناوه له جهژنیک له جهژنه کاند، وه فه رمانی به خه لکی کردوه که ده رچن بو نوێژ کردن هه تا فه رمانی کردوه به ده رچوونی ئافره تانی بالغ بوو، وئو ئافره تانه ی که له ژووری خویانن و ئافره تانی هه یزدار.

به لام فه رمانی به ئافره تانی هه یزدار کردوه که نوێژ نه کهن به لام ئاماده ی خیر و دوعای موسلمانان بن ته نانه ت فه رمانی کردوه به و ئافره تانه ی که عه بایان نییه (جلباب) له یه کییکه تر وه ری بگرن و ئاماده ی نوێژه که بن^(٥٨).

ئمه هه موو به لگه یه له سه ره ئە وه ی که ئەم نوێژه (واجب) ه وه رزی عهینه نه که فه رزی کیفایه، فه رمان کردنی به ده رچوون بو نوێژ و اپیویست دهکات که فه رمان کردنه به نوێژیش بو که سییک که عوزری نه بیئت، به مانای ووته که چونکه ده رچوون بو نوێژ هویه که بو نوێژ کردن، وه واجب بوونی هویه که و اپیویست دهکات ئامانجه که ییش واجب بیئت (ئوه ی له پیناوی ده رده چیت که نوێژه که یه)، وه پیاو شایاتره له ئافره ت بهم حوکمه که نوێژی جهژن واجب بیئت له سه ریان.

(٥١) (البخاری: ٩٨٩) و (الترمذی: ٥٣٧) و (النسائی: ١٩٣/٣) و (ابن ماجه: ١٢٩١).

(٥٢) (زاد المعاد: ٤٤٣/٢).

(٥٣) (فتح الباری: ٤٧٦/٢).

(٥٤) (شرح السنه: ٣١٦-٣١٧/٤).

(٥٥) انظر: حاشية ابن عابدين: ١٦٦/٢ - فما بعد).

(٥٦) (مجموع الفتاوى: ١٦١/٢٣).

(٥٧) وعنه صديق حسن خان في: الموعظة الحسنة: ٤٢-٤٣).

(٥٨) البخاری (٣٢٤) و (٣٥١) و (٩٧١) و (٩٧٤) و (٩٨٠) و (٩٨١) و (١٦٥٢)، و (مسلم: ٨٩٠) من حديث أم عطية (رضي الله عنها).

پاشان (په حمه تی خوی لی بیټ) ده فەر موویټ: وه به لکه ی تر له سهر واجب بوونی نویژی جهژن نه وه یه که نویژی جومعه لاده بات نه گهر جهژن و جومعه بکه ونه یه که پوژوه^(۵۹) چونکه نه گهر شتیك واجب نه بیټ واجب لانا بات . وه جیگر بووه که پیغه مبه^(۶۰) به رده وام نویژی جهژنی به جه ماعت کردووه له و پوژوه ی پیویست کرا هه تا کوچی دوا یی کرد . له گهل نه مه یشدا فرمانی به خه لکی کردووه که در بچن بو نویژی جهژن^(۶۱) .

زانامان (الألبانی) له (تمام المنة) (۳۴۴) پاش نه وه ی حه دیسی (أم عطية) ده هیئته وه و ده فەر موویټ: (نه م شته ی باسکراوه به لگه یه له سهر واجب بوونی نویژی جهژن، وه نه گهر در چوون بو نویژی جهژن واجب بیټ نه وا شایاتره که نویژه کهه واجب) . هه روه کو چوون ناشارد ریته وه نه وه ی حه ق بیټ نه وه یه که واجب بیټ نه که ته نه ا سوننه ت .

(۱۲)

کاتی نویژی جهژن

له (عبدالله ی کوپی بسری) ها وه لی پیغه مبه^(۶۲) کاتی که در ده چوو له گهل خه لکدا بو جهژنی په مه زان یان بو جهژنی قوربان، ئینکاری دوا که وتنی ئیمامی کردووه و فەر موویته تی: ئیمه له م کاته دا له نویژ ده بوینه وه، واته کاتی نویژی سوننه ت^(۶۱) . نه گهر کاتی که راهه تی نویژ به سهر بچوا یه . نه م فەر مووده یه راستترین^(۶۲) فەر مووده یه له باسی کاتی نویژی جهژندا جگه له مه شتی تر ده گپریته وه به لام له رووی سه نه ده وه جیگر نابیټ .

(ابن قیم) ده فەر موویټ: پیغه مبه^(۶۳) نویژی جهژنی په مه زانی دوا ده خست و نویژی جهژنی قوربانی پیش ده خست و به په له ده یکرد، (ابن عومهر) له گهل توندی شوینکه وتنی بو سوننه ت در نه نه چوو بو نویژ هه تا خوړ هه لنه هاتایه^(۶۳) .

(صدیق حسن خان) ده فەر موویټ: کاتی نویژی هه ر دوو جهژن پاش به رزبونه وه ی خوړ به قه د رمیک هه تا خوړ لار ده بیټه وه (الزوال) زانایانیش یه که دن گن له سهر سوود وه رگرتن له فەر مووده که هه رچه نده فەر مووده ی وا نابیټ به به لگه ، به لام کو تایی کاته که ی لار بوونه وه ی خوړه^(۶۴) .

(أبو بکر الجزائري) ده فەر موویټ: کاتی نویژی هه ر دوو جهژن: له به رز بوونه وه ی خوړ به قه د (رمیک) هه تا لار بوونه وه ی خوړه، با شتر وایه نویژی جهژنی قوربان له سه ره تایی کاته که وه بکریټ تا خه لکی بتوانن قوربانی خو یان بکه ن، وه نویژی جهژنی په مه زان دوا بخریټ تا خه لکی بتوانن سه رف ته ی خو یان در بکه ن^(۶۵) .

نا گادا ر کردنه وه یه که

نه گهر له کاتیکی در نه گدا زانرا که جهژنه نه وه نویژی جهژن له پوژی دوا ییدا ده کریټ (ابو داود) (۱۵۷) و (النسائی) (۱۸۰/۳) و (ابن ماجه) (۱۶۵۳) به سه نه دیکی (صحیح) بو مان ده گپرنه وه له (هه بی عه مهیری کوپی

(۵۹) هه روه که چوون له حه دیشی ابو هورهیره دا^(۶۰) هاتووه: کاتیك جهژن و جومعه که وتنه یه که پوژوه وه پیغه مبه^(۶۱) فەر موویټ: (اجتمع في يومكم هذا عيدان، فمن شاء أجزأه من الجمعة، وإنا مجمعون).

واته: (له م پوژوه دا دوو جهژن کو بوونه ته وه هه رکه سیك وویستی لی بیټ نویژی جهژنی به سه وه له جیاتی جومعه یه، وه ئیمه نویژی جومعه ده که یین) (رواه أبو داود: ۱۰۷۳) و (ابن ماجه: ۱۳۱۱) و سنده حسن، وانظر: (المغني: ۳۵۸/۲)، و (مجموع الفتاوى: ۲۴/۲۱۲).

(۶۰) ته ماشای: (نیل الأوطار: ۳/ ۳۸۲ - ۳۸۳) و (الروضة الندية: ۱/ ۱۴۲) بکه .

(۶۱) ته ماشای: (فتح الباري: ۲/ ۴۵۷) و (النهاية: ۲/ ۳۳) بکه .

(۶۲) (علقه البخاري في: صحيحه: ۴۵۶/۲)، و (وصله أبو داود: ۱۱۳۵، وابن ماجه: ۱۳۱۷، والحاکم: ۲۹۵/۱، والبيهقي: ۲۸۲/۳) و اسناده صحیح.

(۶۳) (زاد المعاد: ۱/ ۴۴۲) .

(۶۴) (الموعظة الحسنة: ۴۳/ ۴۴) .

(۶۵) (منهاج المسلم: ۲۷۸) .

ئەنەس(ه)و لەچەند مامیکیەوه که‌هاوہلی پیغەمبەر ﷺ بوون، شایەتیان داوہ که‌ئەوان دوینی(مانگی یەك شەوہی شەوال) یان بینیوہ، پیغەمبەر ﷺ فەرمانی پێیان کرد کہ پوژو بشکینن وئەگەر بەیانی هەستت بو نوێژگە (مصلی) بو نوێژی جەژن .

(۱۳)

بانگ وقامت نییە لە نوێژی هەردوو جەژندا

لە(جابری کوری سەمورە)وہ ﷺ دەفەرموویت:

نوێژم کرد لەگەڵ پیغەمبەری خوا ﷺ هەردوو جەژن زیاتر لەجاریک و دووجار بەبی بانگ وقامت (۶۶).

(ابن عباس و جابر) ﷺ: فەرموویانە:

لەجەژنی رەمەزان و قورباندا بانگ نەدەرا (۶۷).

(ابن القیم) دەفەرموویت:

پیغەمبەر ﷺ ئەگەر بگەیشتایەتە نوێژگە (مصلی) نوێژی دەکرد بەبی بانگ وقامت، وەنەیشووتراوہ (الصلاة جامعة) سوننەت وایە هیچ لەمانە نەوتریت (۶۸).

ئیمامی (صنعانی) قسە لەسەر ئەم فەرمودەییە دەکات و دەفەرموویت:

ئەمە بەلگەییە لەسەر ئەوہی ئەمانە دروست نین لەجەژنداو بیدعەن (۶۹).

(۱۴)

چونیتی نوێژی جەژن

یەكەم: - دوو پکاتە، لەبەر پێوایەتی ئیمامی (عمر) ﷺ: نوێژی سەفەر دوو پکاتە و نوێژی قوربان دوو پکاتە و نوێژی جەژنی رەمەزان دوو پکاتە، تەواون بە بی کورت کردنەوہ لەسەر زمانی محمد ﷺ (۷۰).

دووہم: - یەكەم پکات دەست پێ دەکریت وەکو هەموو نوێژەکان بە اللہ اکبر(تکبیرة الإحرام) پاشان حەوت اللہ اکبر(تکبیرە)ی تێدا دەکریت، لە پکاتی دووہمیشدا پینچ (تکبیرە)ی تێدا دەکریت جگە لە(تکبیرە)ی دەرچوون بو پکوع و سجد و هەلسانەوہ .

لە خاتوو عائیشەوہ (خوای لی رازی بیّت) کہ پیغەمبەر ﷺ لە نوێژی جەژنی رەمەزان و قوربان حەوت (تکبیرە)ی کردوہ لە پکاتی یەكەم و لە پکاتی دووہم پینچ (تکبیرە)ی دەکرد جگە لە (تکبیرە)کانی تر (۷۱).

(۶۶) (رواه مسلم: ۸۸۷) و (ابوداود: ۱۱۴۸) و (الترمذی: ۳۲۵).

(۶۷) (البخاری: ۹۶۰)، و (مسلم: ۸۸۶).

(۶۸) (زاد المعاد: ۴۴۲/۱).

(۶۹) (سبل السلام: ۶۷/۲).

(۷۰) (النسائی: ۱۸۳/۳) و (البيهقي: ۲۰۰/۳) و (أحمد: ۳۷/۱) و (الطحاوي في: شرح معاني الآثار: ۴۲۱/۱) وسنده صحيح.

(۷۱) (أبوداود: ۱۱۵۰) و (ابن ماجة: ۱۲۸۰) و (أحمد: ۷۰/۶) و (البيهقي: ۲۸۷/۳) وإسناده صحيح.

ئاگادار کردنەوہ یەك

سوننەت وایە لە (تکبیرە) دا پێش خویندنی فاتحە بیّت، هەروەکو چۆن لە فەرمودەییەدا هاتووہ کہ (أبو داود: ۱۱۵۲)، و (ابن ماجة: ۱۲۷۸)، و (أحمد: ۱۸۰/۲) دەیگێرنەوہ لە (عەمری کوری شوەیب لە باوکی یەوہ لە باپیری یەوہ دەفەرموویت: پیغەمبەر ﷺ لە نوێژی جەژن حەوت (تکبیرە) ی کرد لە پکاتی یەكەم پاشان فاتحە ی خویند پاشان اللہ اکبری کردو چووہ پکوع پاشان چووہ سجد پاشان هەستایەوہ و پینچ (تکبیرە) ی کرد پاشان فاتحە ی خویند و اللہ اکبری کردو چووہ پکوع و پاشان چووہ سجد. کہ ئەمە فەرمودەییەکی (حسن) ە، وە تەماشای: (إرواء الغلیل: ۱۰۸/۳-۱۱۲) بکە.

وہ پینچەوانە ی ئەمە راست و دروست نییە، هەروەکو چۆن زانای پایەبەرز ابن القیم لە: (زاد المعاد: ۴۴۳/۱-۴۴۴) روونی کردوئەوہ.

ئیمامی (البغوی) ده فەرموویت: ئەمە ووتە ی زۆربە ی زانایانە لە صەحابە و پاش ئەوان ﷺ کە لە پرکاتی یەکەم حەوت (تکبیرە) جگە لە (تکبیرە) ی دەست کردن بە نوێژ، وە لە پرکاتی دووهم پینچ (تکبیرە) جگە لە (تکبیرە) ی هەستانی پیش خویندنی فاتحە ئەمە گیردراو تەو لە (ئەبو بکر و عمرو علی ﷺ) .^(۷۲)

سەئیم: - بە (صەحیحی) نە هاتوو لە پیغەمبەرە ﷺ کەوا دەست بەرز بکاتەو لە گەل (تکبیرە) کانی جهژن^(۷۳)، بەلام (ئەبن القیم) ده فەرموویت: (ابن عمر) ﷺ لە گەل زۆر بەدوا گەڕانی بو سوننهت دەستی بەرز دەکردەو لە گەل هەموو (تکبیرە) یە کدا^(۷۴) .

منیش دەئیم: باشترین رینمایی، رینمایە و هیدایەتی پیغەمبەر ﷺ .

مامۆستامان (الألبانی) لە (تمام المنة ۳۴۸) ده فەرموویت: لە گەل ئەو ی لە (عومەر) و کورە کە یەو ﷺ گیردراو تەو ئەمە ناکات بە سوننهت بە تاییبەتی کە پریوایەتی هەردووکیان لێراده (صحیح) نی یە .

پریوایەتی (عومەر ﷺ) (البیهقی) دە یگیرێتەو بە سەندیکی (ضعیف) (لاوان) پریوایەتی کورە کە ی ﷺ هیشتا نەم دۆزیو تەو و لە سەری رانەو ستاوم .

هەروەها مامۆستامان لە (أحكام الجنائز ۱۴۸) دەربارە ی شتیکی کە نزیکە لەم حوکمەو دە فەرموویت: هەرکە سیکی واکومان دەبات کە (عبدالله ی کوری عومەر) ﷺ ئەم شتە ی نە کردوو لە خوێیەو بە لکو لە پیغەمبەر ی ﷺ وەرگرتوو بو ی هە یە دەستی بەرز بکاتەو .

چوارەم: - بە (صەحیح ی) نە هاتوو لە پیغەمبەرە ﷺ ذکر یکی دیاری کراو لە نیوان (تکبیرە) کانی جهژن بە لام جیگیر بوو بە سەندیکی (باش) لە پریوایەتی (البیهقی) (۲۹۱/۳) لە (عبدالله ی کوری مسعود) ﷺ کەوا دەربارە ی نوێژی جهژن فەرموویەتی: لە نیوان هەردوو (تکبیرە) یە کدا حەمدو سوپاس و ستایشی خوی تێدایە .

(ابن القیم) ده فەرموویت: پیغەمبەر ﷺ بی دەنگ دەبوو لە نیوان هەردوو (تکبیرە) دا و کەمیک دەو ستا، وە لێ ی نە گیردراو تەو ذکر یکی دیاری کراو بخوینیت لە نیوان (تکبیرە) کاندای .

منیش دەئیم: باشترین هیدایەت و رینمایی، هیدایەتی پیغەمبەر ﷺ .

پینچەم: - کە (تکبیرە) کانی تەواو دەکرد دەستی بە خویندنهو ی فاتیحە و پاشان ﴿ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ﴾ [ق: ۱] لە پرکاتی کدا دە خویندو لە پرکاتە کە ی تردا ﴿اَقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ [القمر: ۱] ی دە خویند^(۷۵) .

و هەند ی جاریش ﴿سَبَّحَ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ [الأعلى: ۱] و ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾ [الغاشية: ۱] ی دە خویند^(۷۶) .

(ابن القیم) ده فەرموویت: هەردووکیان بە (صەحیح ی) هاتوو جگە لەو دووانە هیچی تر بە (صەحیح ی) نە هاتوو^(۷۷) .

شەشەم: - ئیتر هەموو شیوازه کانی تری وەکو نوێژە کانی تری وایە جیاوازی نی یە .

هەوتەم: - هەرکە سیکی فریای نوێژی جهژن نە کەوت بە جەماعەت ئەوا دوو پرکات دەکات .

(ئیمامی البخاری) (رەحمەتی خوی لێ بییت) ده فەرموویت:

(باب اذا فاته العيد يصلي ركعتين)^(۷۸) .

(۷۲) (شرح السنة: ۳/۴، ۳۰۹) وە تە ماشای: (مجموع الفتاوى: ۲۲۰/۲۴-۲۲۱) بکە .

(۷۳) انظر لزاما: (إرواء الغلیل: ۳/۱۱۲-۱۱۴) .

(۷۴) (زاد المعاد: ۱/۴۴۱) .

(۷۵) (مسلم: ۸۹۱) و (النسائي: ۸۴۱۳) ، و (الترمذي: ۵۳۴) ، و (ابن ماجة: ۱۲۸۲) عن ابن واقد الليثي ﷺ .

(۷۶) (مسلم: ۸۷۸) ، و (الترمذي: ۵۳۳) ، و (ابن ماجة: ۱۲۸۱) من حديث النعمان بن بشير ﷺ .

(۷۷) (زاد المعاد: ۱/۴۴۳) ، و هەند یك لە زانایان باسی حیکمە تیان کردوو لە خویندنی ئەم سورە تانە، تە ماشای قسە کانیان بکە لە: (شرح مسلم: ۱۸۲/۶) ، و (نبیل الأوطار: ۳/۲۹۷) .

(۷۸) (صحیح البخاری: ۱/۱۳۵، ۱۳۴-هندیة) .

(١٦)

وتار خویندنه وهو ناماده بوونی خه لکی به ئاره زوی خویمان

له (أبی سعید الخدری رضی اللہ عنہ) فہرموویہ تی :

پیغہمبەر ﷺ پوژی جهژنی قوربان دەرده چوو بو نوێژگه (مصلی) یه کهم شت دهستی پی ده کرد نوێژ کردن بوو پاشان دەرپۆی به رامبەر خه لکی راده وهستا و خه لکی دانیشتبوون له سەر پۆلی خویمان و ناموژگاریانی ده کرد و فەرمانی پی یان ده کرد ^(٨٨).

وتاری جهژن وهکو هه موو وتاره کانی تره، دهست پی ده کریت به حه مد و سوپاس و ستایشی خوای گه وره .

(إبن القيم) ده فەرموویت:

پیغہمبەر ﷺ هه موو وتاره کانی به (الحمد لله) دهست پی ده کرد ته نها فەرمووده یه کیشی لی نه گیژدراوه ته وه که وا وتاری جهژن به (الله اکبر) دهست پی بکات .

به لکو (ابن ماجه) ^(٨٩) له سوننه کهیدا ده گیژیته وه که (سعد القرظ) بانگدهری پیغہمبەر ﷺ زور الله اکبری ده کرد له ناو وتاره کهی دا وه زور الله اکبری ده کرد له ناو وتاری ههردوو جهژن، ئەمه به لگه نییه له سەر ئه وهی پیغہمبەر ﷺ وتاره کهی به الله اکبر دهست پی ده کرد ^(٩٠).

ههروهها به (صه حی) نه هاتوو له سوننه تدا که وا وتاری جهژن دوو وتاریت و له نیوانیاندا دابنیشریت، به لکو ئه وهی له م باره وه هاتوو فەرمووده یه کی زور لاوازه (ضعیف) ٥، (البزار) له (المسند رقم ٥٣ مسند سعد) عن (شیخه عبدالله بن شبيب بسنده عن سعد رضی اللہ عنہ) که وا پیغہمبەر ﷺ دوو وتاری هدا له نیوانیاندا داده نیشت، دهریاره ی (عبدالله کوری شیب) (بوخاری) ده فەرموویت: (منکر الحدیث) بویه وتاری جهژن به یه ک وتار ده مینیتته وه له بنچینه دا، وه ناماده بوونی وهکو نوێژگه واجب نییه له (عبدالله کوری سائب) وه ﷺ ده فەرموویت:

ناماده ی جهژن بووم له گه ل پیغہمبەر ﷺ کاتی نوێژ ته واو بوو فەرمووی:

(إنا نخطب، فمن أحب أن يجلس لخطبة فليجلس، ومن أحب أن يذهب فليذهب) ^(٩١).

واته: ئیمه وتار ده دهین ئه وهی پیی خو شه بو وتاره که دابنیشییت با دابنیشییت وه ئه وهی پیی خو شه بپروت با بپروت.

(ئین القيم) (ره حمه تی خوای لی بیئت) ده فەرموویت ^(٩٢):

پیغہمبەر ﷺ روخسه تی داوه بو که سیک ناماده ی جهژن بیئت دابنیشییت یان بپروت .

(٨٧) وانظر كتاب: (الأم: ١ / ٢٣٥-٢٣٦ للإمام الشافعي)، و(عارضه الأحوذی: ٦-٣/٣ للقاضي ابن العربي المالكي).

(٨٨) (البخاري: ٩٥٦) و(مسلم: ٨٨٩) و(النسائي: ٣ / ١٧٨) و(البيهقي: ٣ / ٢٨٠).

(٨٩) (برقم: ١٢٨٧) وإسناده ضعيف .

(٩٠) (زاد المعاد: ١ / ٤٤٧-٤٤٨).

(٩١) (أبو داود: ١١٥٥)، و(النسائي: ٣ / ١٨٥)، و(ابن ماجه: ١٢٩٠)، و(الحاكم: ١ / ٢٩٥)، وإسناده صحيح .

(٩٢) (زاد المعاد: ١ / ٤٤٨)، وانظر: (مجموع فتاوى شيخ الإسلام: ٢٤ / ٢١٤).

(۱۷)

کۆبوننه وهی جومعه و جهژن له یهک رۆژدا

(أبو داود: ۱۰۷۰) و (النسائي: ۳/ ۶۹۴) و (ابن ماجة: ۱۳۱۰) و (ابن خزيمة: ۱۶۶۴) و (الدارمي: ۱۶۲۰) و (أحمد: ۴/ ۳۷۲) له (اياسی كورپی باوكی پهملهی شامی) هوه دهگێرنه وه دهفهرموویت: (معاویهی كورپی أبی سفیان) م ﷺ بینی پرسپاری له (زهیدی كورپی أرقم) ﷺ دهكرد دهیفرموو: ئایا لهگهڵ پیغه مبهردا ﷺ بینووته دوو جهژن كۆببیته وه له یهك رۆژدا؟ فهرمووی: به لئى . فهرمووی: چی کردوو؟ فهرمووی: نوێژی جهژنی کردوو و پاشان پوخسه تی داوه بۆ نوێژی جومعه و فهرموویه تی: (من شاء أن يصلي فليصل) (۹۲).

واته: ئه وهی ویستی لییه نوێژ بکات با بیکات.

وه له (أبی هوریره) ﷺ و جگه له ویشه وه له پیغه مبهروه ﷺ له م جوړه گێردراوه ته وه . وه هاوه لانیش ﷺ ئیشیان به وه کردوو، (عبدالرزاق) له (المصنف: ۳/ ۳۰۵) و (ابن شيبه) له (المصنف: ۲/ ۱۸۷) به سه نه دیکی (صه حیح) له ئیمامی عهلییه وه ﷺ دهگێرنه وه كه وا دوو جهژن كۆبوننه وه له یهك رۆژدا فهرمووی: ئه وهی دهیه وی نوێژی جومعه بکات با بیکات و ئه وهی دهیه وی دابنیشیت با دابنیشیت . وه له (صحيح البخاري: ۵۲۵۱) له (عثماني كورپی عفان) هوه ﷺ به م شیویه هاتوو . وه له (سنن أبی داود: ۱۰۷۲) و (مصنف عبدالرزاق رقم: ۵۷۲۵ بسند صحيح) (عن ابن الزبير) كه وا فهرموویه تی: دوو جهژن كۆبوننه وه له یهك رۆژدا كۆیانی کرده وه و کردیانی به یهك، رۆژی جومعه له به یانییه كه ی دا ته نها دوو پکاتی جهژنی پهمه زانی کرد هیچی تری نه کرد هه تا عه سر.

(ئیمامی الشوكانی) له (نیل الأوطار ۳/ ۳۴۸) پاش ئەم ریوایه ته دهفهرموویت:

ناشکراکه ی وایه كه وا نوێژی نیوه رۆی نه کردوو، وه له م فهرموده یه دا ئه وهی تیا دایه كه وا ئەگه ر نوێژی جومعه لا درا به شیویه یه كه له شیوازه دروسته كان واجب نی یه له سه ر ئه و كه سه ی كه له سه ری لاچوو نوێژی نیوه رۆ بکات، وه (عطاء) یش وای بۆ چوو .

وه ناشکرایه كه وا دهوتریت نوێژی جومعه ئه صل و بنچینه یه وه تۆ ده زانیت ئه وهی كه خوای گه وه ره فهرزی کردوو له سه ر به نده کانی له رۆژی جومعه دا بریتیه له نوێژی جومعه، واجب کردنی نوێژی نیوه رۆ له سه ر كه سیك كه نوێژی جومعه ی از لئى هیئا بیته له بهر عوزرێك یان به بی عوزر پیویستی به به لگه هیه، به لام هیچ به لگه یه كه نییه كه دهستی پیوه بگه رین ئه وهی من بزانه .

(۱۸)

پیرۆزبایی کردنی جهژن

پرسپار کرا له (شیخ الاسلام) (ابن تیمیة) ده باره ی پیرۆزبایی له جهژندا فهرمووی (۹۴):

پیرۆزبایی کردن له رۆژی جهژندا به وهی هه ندیک به هه ندیک تر بلین كه به یهك دهگه ن له دوا ی نوێژه كه: (تقبل الله منا ومنك).

واته: خوای گه وه ره له ئیمه و ئیوه یشی وه برگیریت، یان بلین خوای گه وه ره بیگێریته وه، وه كو ئه مانه ئه مه له كۆمه لێك له هاوه لانه وه ﷺ گێردراونه ته وه كه ووتویانه، وه ئیمامی مه زه به كانیش ریگه یان پی داوه وه كو ئه حمه د و جگه له ویش، به لام ئه حمه د ده فهرموویت: من به كه س نالیم ئەگه ر كه سیكیش پیم بلئى وه لامی ده ده مه وه، چونكه وه لام

(۹۳) وقد صحح الحديث الإمام علي بن المديني كما في: (التلخيص الحبير: ۲/ ۹۴).

(۹۴) (مجموع الفتاوى: ۲۴ / ۲۵۳۴).

دانه وهی سهلام واجبه، به لام دهست پی کردنی پیروزیایی له سوننهت دا فهرمانی پی نهکراوه، نه وهی دهیکات پییشه وای هیه و نه وهی نایکات پییشه وای هیه (والله أعلم)^(۹۵) .

(إِبْنُ الْحَجَرِ) دهفهرموویت^{۹۶} :

بۆمان گپردراوه ته وهله (المحاملیات) بسند حسن عن (جبیر بن نفیر) که فهرموویه تی: هاوه لانی پیغه مبه^(۹۷) نه گهر له رۆژی جهژن بهیه که بگه یشتنایه به یه کتریان دهوت: (تقبل الله منا ومنكم).

واته: خوای گه وره له ئیمه و ئیوه ییشی قه بول بکات.

(إِبْنُ قِدَامَةَ) له (المغنی: ۲ / ۲۵۹) ده لیت: که (محمد کوری زیاد) فهرموویه تی:

له گهل (أبی امامه ی الباهلی^(۹۸)) و جگه له ویش بوومه له هاوه لانی پیغه مبه^(۹۹) که بگه پارانایه ته وه له نویژی جهژن بهیه کتریان دهوت: (تقبل الله منا ومنكم).

(ئیمامی نه حمهد) دهفهرموویت:

إِسْنَادِي فَرْمُوودَه كَهِي (أَبِي أَمَامَةَ) ^(۹۷) بَاشَه (جيد) ه .

به لام وتهی زۆربه ی خه لکی که بهیه کتری ده لین: (کل عام وأنتم بخیر)

واته: هه موو سالی که به خوشی بهرنه سه ریان له خوشی دا بن و وینه ی نه مانه وه رناگیرین ورهت ده کړینه وه!! به لکو نه مه له و بابه ته یه که خوای گه وره دهفهرموویت:

﴿أَسْتَبْدُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِلَدِّي هُوَ خَيْرٌ﴾ [البقرة: ۶۱] .

واته: ئایا نه وهی که باشتره دهیگۆر نه وه به وهی که که متره؟.

(۱۹)

قوربانی کردن

مه پیکه (نازه لیکه) سه ر ده پد رییت له دوای نویژی جهژنی قوربان بو خو نزیك کردنه وه له خوای گه وره که دهفهرموویت:

﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ﴾

[الأنعام: ۱۶۲].

واته: نه ی محمد^(۱۰۰) بلئ به راستی نویژ کردن و قوربانی کردن و ژیان و مردنی من ته نها بو په روه ردگاری جیهانیانه که به بی هاوبهش و هاوه له . (نُسك): لی ره دا به مانای سه ر پیرین دیت بو نزیك بوونه وه له خوای گه وره^(۱۰۱) .

زانایان جیاوازییان هیه له سه ر حوکمی قوربانی کردن ئایا واجبه یان سوننهت، نه وهی راست بییت له به لگه جیاوازه کان نه وه یه که واجبه .

به لگه ی نه و که سانه ی که ده لین واجبه:

یه که م: له (أبی هورهیره وه)^(۱۰۲) فهرموویه تی: پیغه مبه^(۱۰۳) فهرموویه تی:

من كان له سعة ولم يضح فلا يقره^(۱۰۴) (مصلانا).

(۹۵) وه الجلال السيوطي له ناميلکه كه يدا: (وصول الأمانى بأصول التهانى) شوينه واری له زیاتر له یه کیک له زانایانی سه له فه وه هیناوه که باسی پیروزیایی کردنی تیدایه، وه چاپ کراوه له ناو: (الحوای للفتاوی: ۱ / ۸۱) بگه پیره وه سه ری، هه روه ها ته ماشای په رتوکی: (المصنوع فی معرفة الحدیث الموضوع ی علی القاری: ۸۵) وته علیقی موحه قیقه که ی بکه .

(۹۶) (فتح الباری: ۲ / ۴۴۶) .

(۹۷) وه بپوانه: (الجواهر النقی: ۳ / ۳۲۰) وه السيوطي له: (الحوای: ۱ / ۸۱) دهفهرموویت: (إسناده حسن) .

(۹۸) ته ماشای: (منهاج المسلم: ۳۵۵ - ۳۵۶) بکه .

(۹۹) (أحمد: ۱ / ۳۲۱) ، و (ابن ماجه: ۳۱۲۳) ، و (الدارقطني: ۴ / ۲۷۷) وسنده حسن .

واته: ههه كهسيك توانای ههبيت و قوربانى نهكات با نزيك نويزگه كه مان (مصلی) كه مان نهكه ويئت.

شيوه ی بهلگه هيئانه وه لهه فهرمودهيه نهويه كاتيک پيغه مبهه ﷺ به رهه لستي کرد له وهی كهسيك كه توانای قوربانى ههبيت و قوربانى نهكات به وهی كهوا نزيك نويزگه كه مان (مصلی) كه مان نهكه ويئت و نهيات بو نويزی جهژن، نه مه بهلگهيه لهسهه نه وهی كه واجبيکی وان لی هيئاوه، وهكو بلی سوودی نييه خو نزيك کردنه وه له خواى گهوره لهگه ل وانليهيئانی نهه واجبه.

دووهم: له (جوندوبی كورپی عبدالله به جهلی) وهه ﷺ فهرمويه تی: پيغه مبهه ﷺ بينی له پوژی جهژنی قوربان دا فهرمووی:

من ذبح قبل أن يصلي فليدع مكانها أخرى، ومن لم يذبح فليذبح^(۱۰۰).

واته: ههه كهسيك قوربانى کردوهه پيش نه وهی نويزی جهژن بكات با له جياتی نهه قوربان ييه قوربان ييه کی تر بكات، وه نه وهشی نه يکردوهه با بيكات.

فهرمانی پيغه مبهه ﷺ ئاشكرايه كه بو واجبه و هيچ فهرمودهيه کی تر نه هاتوهه لهه واجبه وهه فهرمانه كه بگوريت بو سوننه ت.

سئهم: له (ميخنه فی كورپی سولهيم) وهه ﷺ كهوا پيغه مبهه ﷺ ی ديوه وتاری دها له پوژی عه ره فه داو فهرمويه تی: (على أهل كل بيت في كل عام أضحية وعتيرة، أتدرون ما العتيرة؟ هذه التي يقول عنها الناس: رجبية).

واته: لهسهه خه لکی هه موو مالیک پيوسته له هه موو سالیكدا قوربان ييه كه و عه تيره يه ^(۱۰۱) بکه، ئایا نه زانن عه تيره چی یه؟ نه وهيه كه خه لکی پيی ده لئین (ره جه بيه) ^(۱۰۲).

نهه فهرمودهيه شه فهرمانی تيا دايه بهه واجب بوونی، به لام (عه تيره) نه سخ بوته وهه و ئيشی پي ناکريت، وه نه سخ بوونه وهی (عه تيره) نابيته هوی نه سخ بوونه وهی قوربانى، به لکو قوربانى ما وه ته وهه لهسهه بنچينه ی خوی.

(ابن الاثير) فهرمويه تی: عه تيده نه سخ بوونه وهه به لکو لهسهه تاي ئيسلام دا هه بووه و پاشان ئيشی پي نه كراوه ^(۱۰۳) به لام نه وانهی پيچه وانهی نه وهن كه قوربانى کردن واجبه گهوره ترين شو به يان كه قوربانى کردن سوننه ته نهه فهرمودهيه ی پيغه مبهه ﷺ كه ده فهرمويت:

(إذا دخل العشر، فأراد أحلكم أن يضحي فلا يمسن من شعره، ولا من بشره شيئاً)^(۱۰۴).

واته: نهگهه مانگ بووه ده پوژ، ^(۱۰۵) يه كيک له ئيوه ويستی قوربانى بكات با دهست له توو كه كه ی (مووه كه ی) و پيسته كه ی) نه دات.

ده لئین ^{۱۰۶}: نهه فهرمودهيه بهلگهيه لهسهه نه وهی قوربانى کردن واجب نييه چونكه پيغه مبهه ﷺ فهرمويه تی: (نهگهه كهسيك ويستی لی بيت) نهگهه واجب بوایه ويسته كه ی نه ده گه رانده وهه بو نه وهه كهسه .

(۱۰۰) (البخاري: ۵۵۶۲)، و (مسلم: ۱۹۶۰)، و (النسائي: ۷ / ۲۲۴)، و (ابن ماجه: ۳۱۵۲).

(۱۰۱) أبو عبيد له (غريب الحديث: ۱ / ۱۹۵) ده فهرمويت: قوربان ييه كه بووه له ره جه بدا ده كرا، خه لکی سه ره ده می نه فامی خو يان پي نزيك ده كرده وهه له خوا، پاشان ئيسلام هات و بهو شيوه يه كه مايه وهه، هه تا دوايی نه سخ كرايه وهه ونه ما .

(۱۰۲) (أحمد: ۴ / ۲۱۵)، و (ابن ماجه: ۳۱۲۵)، و (أبو داود: ۲۷۸۸) وقواه الحافظ في: (الفتح: ۱۰ / ۴).

(۱۰۳) (جامع الأصول: ۳ / ۳۱۷) وهه بپوانه: (الأدلة المطننة على ثبوت النسخ في الكتاب والسنة) (۱۰۳ - ۱۰۵) و (المغني: ۸ / ۶۵۱ - ۶۵۰).

(۱۰۴) (مسلم: ۱۹۷۷)، و (أبو داود: ۲۷۹۱)، و (النسائي: ۷ / ۲۱۱ و ۲۱۲). و (البغوي: ۱۱۲۷) و (ابن ماجه: ۳۱۴۹) و (البيهقي: ۹ / ۲۶۶) و (أحمد: ۶ / ۲۸۹) و (۶ / ۳۰۱ و ۳۱۱) و (الحاكم: ۴ / ۲۲۰) و (الطحاوي في: شرح معاني الآثار: ۴ / ۱۸۱) له چه ند ريگايه كه وهه له (أم سلمه) وهه (ره زای خواى لی بيت).

(۱۰۵) ده پوژی سه ره تاي مانگی (ذي الحجة) يه.

(۱۰۶) (المجموع: ۸ / ۳۰۱) و (مغني المحتاج: ۴ / ۲۸۲) و (شرح السنة: ۴ / ۳۴۸) و (المحلى: ۸ / ۳).

(شیخ الاسلام) (ابن تیمیه) (رحمه تی خوی لی بیئت) پاش ئه وهی ئه وه به راست داده نیت که قوربانی کردن واجب و هلامی ئه م شوبه هیه دداته وه و ده فهرموویت^(۱۰۷) :

ئه وانه ی نه فی واجب بوونی قوربانی کردن ده که نه به لگه یان پی نییه، پالپشت و کوله گه یان ته نها ئه م فهرمووده یه ی پیغه مبه ره ﷺ که ده فهرموویت :

(ههر که سیك و یستی قوربانی بکات) ده لئین واجب په یوه ست ناکریت به ویسته وه ئه مه قسه یه کی کورته، به راستی واجب نادریته دهستی به نده و بوتریت: ئه گهر ویستت لی بوو ئه وای بیکه، به لکو واجب په یوه ست ده کریت به مهرجه وه بوو پروونکردنه وهی حوکمیک له حوکمه کان وه کو خوی گه و ره ده فهرموویت :

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا .. ﴾ [المائدة : ٦] .

وایان داناوه: ئه گهر ویستان هه لسن، وه وایان داناوه ئه گهر ویستت قورئان بخوینیت په نا بگره به خوا، ده ست نویتز واجب، قورئان خویندنیس له نویتزدا واجب، وه ده فهرموویت :

[إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ، لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ] [التکویر : ٢٧] .

ویستنی (استقامه) واجب، پاشان (رحمه تی خوی لی بیئت) ده فهرموویت^(۱۰۸) : هه روه ها واجب نییه له سه ره هه موو که سی قوربانی بکات به لکو واجب له سه ره ئه وه که سه ی که توانای هه بیئت، ئه وهی ده یه ویت قوربانی بکات وه کو پیغه مبه ره ﷺ ده فهرموویت: ههر که سیك ده یه ویت حه ج بکات با په له بکات، چونکه له وانه یه شت ون بیئت و پیویستی بیته پیشه وه^(۱۰۹) وه حه جیش واجب له سه ره که سیك توانای هه بیئت، وه ده فهرموویت: ههر که سیك ده یه ویت قوربانی بکات وه کو ئه وه وایه ده فهرموویت: ههر که سیك ده یه ویت حه ج بکات وه (ئیمامی العینی)^(۱۱۰) وه هلامی ئه وه به لگه یه ی پیشتریان دداته وه و له پروون کردنه وهی وته ی خاوه ن (الهدایة)^(۱۱۱) که ده فهرموویت: مه به ست له ویست وه کو گپردراوه ته وه (والله أعلم) بریتییه له پیچه وانه ی هه له وه لی تی کچون نه که هه لبرژاردن، (ئیمامی العینی) (رحمه تی خوی لی بیئت) ده فهرموویت: واته: مه به ست هه لبرژاردن نییه له نیوان کردن و واز لی هیئانی، وای لی دیت، وه کو بلییت: ئه وهی نیه تی هه یه له ئیوه قوربانی بکات .

ئه مه ش به لگه نییه له سه ره ئه وهی که واجب نه بیئت وه کو ده فهرموویت: ئه وهی ده یه ویت نویتز بکات با ده ست نویتز بگریت، وه ده فهرموویت ئه وهی ویستی جومعه ی هه یه با غوسل ده ربکات^(۱۱۲) واته: که سیك نیه تی هه بیئت نه که هه لبرژیریت، ئه مه یس هه مان شیوه یه وه به لگه هیئانه وهی ئه وه که سانه ی که ده لئین قوربانی کردن واجب نییه به قوربانی کردنی پیغه مبه ره ﷺ له جیاتی ئومه ته که ی وه کو له (سنن أبي داود ۲۸۱۰) و (سنن الترمذی ۱۵۷۴) و (مسند أحمد ۳ / ۲۵۶) به سه نه دیکی (سه حیح) له (جابر) وه ﷺ ئه مه به لگه یه کی ته و او و پراوستا و نییه، ئه م فهرمووده یه بوو که سیك که توانای نه بیئت - به کو کردنه وهی هه موو به لگه کان - له ئومه تی پیغه مبه ره ﷺ .

وه ههر که سیكیش توانای قوربانی کردنی نه بیئت حوکمی واجب بوونی له سه ره لاده چیت له بنچینه دا (والله أعلم) .

(۱۰۷) (مجموع الفتاوى : ۲۳ / ۱۶۲ - ۱۶۴) .

(۱۰۸) سه رچاوه ی پیشو و

(۱۰۹) (أحمد : ۱ / ۲۱۴ و ۳۲۳ و ۳۵۵) ، و (ابن ماجه : ۳۸۸۳) وه سه نه ده که ی (حسن) ه، ته ماشای : (ارواء الغلیل : ۴ / ۱۶۸ - ۱۶۹) بکه .

(۱۱۰) (البناء فی شرح الهدایة : ۹ / ۱۰۶ - ۱۱۴) .

(۱۱۱) هو کتاب (الهدایة شرح البدایة) فی فقه الحنفیة، وهو من الكتب السائرة في المذهب، كما في: (كشف الظنون : ۲ / ۲۰۳۱ - ۲۰۴۰) وهو من تصنيف الإمام علي بن أبي بكر المرغيناني المتوفى سنة (۵۹۳ هـ) ترجمته في: (الفوائد البهية : ۱۴۱ للكنوي) .

(۱۱۲) به م له فظه (مسلم : ۸۴۴) ریوایه تی کردوه له ابن عومه روه ﷺ، وه هه روه ها له وه وه ریوایه ت کراوه به له فظیکى تر له لای بوخاری به ژماره (۸۷۷) و (۸۹۴) و (۹۱۹) .

(٢٠)

حوکهه کانی قوربانی کردن

چهند حوکمیک ههیه په یوهندی یان ههیه به قوربانی کردنه وه، موسلمان شایانی ئەوهیه بیانزانیت بو ئەوهی زانیاری هه بییت له په رستنه کهیدا وه له سهه چاوپوشنایی بییت له ئیشه کهیدا، کورتی دهکه مهوه بهم شیوهیه إن شاء الله: یه کهم: پیغه مبهه ﷺ قوربانی دهکرد به دوو بهران، وه سهریانی دهبری له پاش نوژی جهژن، وه پیمانی راگه یاندوو ه کهوا:

(من ذبح قبل الصلاة فليس من النسك في شيء، وإنما هو لحم قدمه لأهله) ^(١١٣).

واته: ههه کهسیک پیش نوژی جهژن نازه له کهی سهه برپیت ئەوا قوربانی نییه به لکو گوشتیکه داویتی به مال و خیزانی

دووهم: پیغه مبهه ﷺ فهرمانی به هاوه لانی دهکرد ﷺ با مهریک بییت که سالیکی تهواو کرد بییت، وه ئەگه وشتریک بوو ئەوا با پینج سالی تهواو کرد بییت، وه ئەگه مانگا و بزنی بییت بوو با دوو سالی تهواو کرد بییت چوو بیته ناو سالی سییه مهوه ^(١١٤).

له (موجاشعی کوری مهسعود) هوه ﷺ له پیغه مبهه وه ﷺ فهرموویه تی:

(إنَّ الجذع من الضأن يوفي ما يوفي منه الشئ من المعز) ^(١١٥).

واته: مهریک سالیکی تهواو کرد بییت وهکو بزنیک وایه دوو سالی تهواو کرد بییتواته: له خیره کهیدا .

سییههم: دروسته قوربانی کردنه که دوا بخریت بو پوژی دووهم و سییهه له پاش جهژن، چونکه جیگر بووه له پیغه مبهه وه ﷺ کهوا فهرموویه تی:

(كل أيام التشريق ذبح) ^(١١٦).

واته: هه موو پوژه کانی (التشريق) ^(١١٧) قوربانیهه .

(ابن قییم) ده فهرموویت: ئەمه مهزهه بی (احمد و مالک و ابو حنیفهیه) ﷺ (ئیمامی ئەحمهه) ده فهرموویت: وه ئەمه وتهی زیاتر له کهسیکه له هاوه لانی پیغه مبهه ﷺ و (الأثرم) له (ابن عمر و ابن عباس) هوه ﷺ گپراویتیوه ^(١١٨).

چوارهم: له رینماییه کانی پیغه مبهه ﷺ وایه کهوا: کهسیک ئەگهه بیهوویت قوربانی بکات و بجیته ناو یه کهم پوژ له (ده) پوژه کهی (ذی الحجة) هیچ له تووک و پیستی ناکاته وه، وه قهدهغه کردنی ئەم شتهش جیگر بووه ^(١١٩).

(ئیمامی النووی) له (شرح مسلم: ١٣ / ١٣٩) ده فهرموویت:

مه بهست له قهدهغه کردنه که کردنی نینوک و موو، قهدهغه کردنه له کردنی نینوک و شکاندنی یان به ههه شیوازیکی تر بییت .

(١١٣) (البخاري: ٥٥٦٠) و (مسلم: ١٩٦١) عن البراء بن عازب ﷺ .

(١١٤) ته ماشای: زاد المعاد: ٣١٧ / ٢ بکه .

(١١٥) (صحيح الجامع: ١٥٩٢)، وه بپوانه: (سلسلة الاحاديث الصحيحة: ١ / ٨٧ - ٩٥).

(١١٦) (أحمد: ٨ / ٤) و (البيهقي: ٥ / ٢٩٥) و (ابن حبان: ٣٨٥٤)، و (ابن عدي في: الكامل: ٣ / ١١١٨)، وفيه انقطاع، وله شاهد عند ابن عدي في: (الكامل)

عن أبي سعيد الخدري ﷺ بسند فيه ضعيف، فالحديث حسن إن شاء الله، وانظر: (نصب الراية: ٦١ / ٣) .

(١١٧) (١١، ١٢، ١٣) ي (ذی الحجة)، پیی دهوتریت (التشريق) چونکه گوشتیان هه لدهگرت له بهر خور .

(١١٨) (زاد المعاد: ٢ / ٢١٩) .

(١١٩) (مسلم: ١٩٧٧) و (أبو داود: ٢٧٩١) و (النسائي: ٧ / ٢١١ و ٢١٢) .

وه ریگرتن له لابرندی مووه که به تاشین بیټ یان کورت کردنه وه بیټ یان هه لکیشان بیټ یان سوتاندنی بیټ یان لادانی به هر ئامیریکی تر بیټ، وه ئایا مووی بن بال بیټ یان سمیل بیټ یان (عانه) بیټ یان سهر بیټ یان هر موویهکی تری لاشه بیټ .

(ابن قدامة) له (المغنی: ٩٦/١١) دا ده فهرموویټ: ئەگەر یه کیك له مانه ی کرد پاشان داوای لیخوشبوونی له خوای گه وره کرد هیچ فیدییه ی له سهر نییه به تیکراو یه که دهنگی زانایان ئیتر به عه مدی کرد بیټی یان له بیری چو بیته وه، منیش ده لیم: ئەمه ئاماژه یه که له (ابن قدامة) وه (په رحه تی خوای لی بیټ) له سهر حه رام کردنی ئه و شتانه ی پی شوو، وه ری لی گرتنی به یه کجاری، که ئەمیش ئاشکرایه له بنچینه ی قه دهغه کردنی پیغه مبه ر ﴿﴾ .

پیغه مبه ر ﴿﴾ ئاژه لیکی هه ل ده بژارد بو قوربانی کردن که ساغ و سه لامه ت بوایه له هه موو که م و کورتییه که وه به باشی داده نا، وه قه دهغه ی ده کرد که وا ئاژه لی گوی براو یان شاخ شکاو ﴿١٢٠﴾ بکریټ به قوربانی، وه فه رمانی کردو وه ته ماشای ساغی ئه و ئاژه له بکریټ که ده کریټ به قوربانی .

وه ئاژه لیکی چاوی کویر بیټ نه کریټ به قوربانی، وه نابیټ پی شه وه ی یان پاشه وه ی گوی برا بیټ، ئەمانه هه مووی قه دهغه کراوه که بکریټ به قوربانی ﴿١٢١﴾ .

به لام به رانیکی که خه سینرا بیټ دروسته بکریټ به قوربانی که له پیغه مبه ره وه ﴿﴾ به م شیویه هه اتوو ه که (أبو یعلی: ١٧٩٢) و (البیهقی: ٢٦٨ / ٩) به سه ندیک گپراویانه ته وه که (الهیثمی) له (مجمع الزوائد ٤ / ٢٢) به (حسن ی دانا وه . شه شه م: پیغه مبه ر ﴿﴾ قوربانی ده کرد له نویرگه که یدا (مصلی) که یدا ﴿١٢٢﴾ .

حه وته م: له رینماییه کانی پیغه مبه ر ﴿﴾ وابوو که وا ئاژه لیکی ده کریټه قوربانی له جیاتی ئه و که سه خووی و خیزانی و منداله کانی، هه ر چه نده ژماره یان زور بیټ، هه ره کو چو ن (عطاء ی کوری یسار) ﴿١٢٣﴾ ده فه رموو یټ:

پرسیارم کرد له (أبو ایوب الأنصاری) ﴿﴾: قوربانی کردن چو ن بووه له کاتی پیغه مبه ر ﴿﴾ ؟

فه رمووی: پیاو یکی ئاژه لیکی ده کرد به قوربانی بو خووی و خیزانی و مندالی، وه لیثیان ده خوارد ﴿١٢٤﴾ .

هه شه ته م: سوننه ته (بسم الله والله أكبر) بکریټ له کاتی سه رپریندا له (أنس) وه ﴿﴾ جیگیر بووه که وا پیغه مبه ر ﴿﴾ دوو به رانی شاخدرای په نگ سپی که په نگی ره شی تییدا بوو کرده قوربانی، به ده سستی خووی سه ری بری و (بسم الله والله أكبر) ی کرد پیی خسته سه ر ته نیشته کانی ﴿١٢٥﴾ .

نویه م: باشترین قوربانی ئه وه یه که به رانیکی نیری شاخدرای سپی بیټ که ره شی تیکه ل بوو بیټ له ناوچه وان و پییه کانی، ئەمه ئه و وه صفه یه که پیغه مبه ر ﴿﴾ پیی خو ش بووه و قوربانی پی کردو وه ﴿١٢٦﴾ .

ده یه م: واسوننه ته که موسلمان خووی قوربانی خووی سه ر بریټ ئەگه ر له جیاتی خووی یه کیکی تری دانا ئه و ده بیټ به بی شه ره زاری .

یانزه هه م: سوننه ته ئه و ماله ی که قوربانی ده که ن خو یان لیی بخو ن و لیی به خشن و بیکه ن به دیاری و خیری لی بکه ن، وه دروسته لییشی هه لبگرن، چونکه پیغه مبه ری خودا ﴿﴾ ده فه رموو یټ: (کلوا وادخروا وصدقوا) ﴿١٢٧﴾ .

(١٢٠) (رواه أحمد: ٨٣ / ١ و ١٢٧ و ١٢٩ و ١٥٠) و (أبو داود: ٢٨٠٥) و (الترمذي: ١٥٠٤) و (النسائي: ٢١٧ / ٧) و (ابن ماجه: ٣١٤٥) و (الحاکم: ٤ / ٢٢٤) عن علي ﴿﴾ بإسناد حسن.

(١٢١) (أبو داود: ٢٨٠٤)، و (الترمذي: ٤١٩٨)، و (ابن ماجه: ٣١٤٣) بإسناد حسن من حديث علي ﴿﴾ .

(١٢٢) (البخاري: ٥٥٥٢) و (النسائي: ٧ / ٢١٣) و (ابن ماجه: ٣١٦١) عن ابن عمر ﴿﴾ .

(١٢٣) له سالی (١٠٣ك) مردوو، ژبانی له (تهدیب التهذیب، ٢ / ٢١٧) دا باسکراوه .

(١٢٤) (الترمذي: ١٥٠٥) و (مالك: ٣٧ / ٢) و (ابن ماجه: ٣١٤٧)، و (إسناده حسن) .

(١٢٥) (البخاري: ٥٥٥٨) و ٥٥٦٤ و ٥٥٦٥) و (مسلم: ١٩٦٦) .

(١٢٦) (مسلم: ١٩٦٧) و (أبو داود: ٢٧٩٢) عن عائشة (رضي الله عنها) .

واته: لیبی بخون و لیبی ههلبگرن و خیری لی بکن).

دوانزهههه: به حهوت کهس دهتوانن و شتریک بکن به قوربانی به هاوبهشی بههه مان شیبوهش مانگایه کیش به هاوبهشی حهوت کهس دهبیئت . مسلم له (صحيح) هکهیدا (۳۵۰) له (جابر) وه ﷺ بومان دهگپرتتهوه و دهفهرموویت: له (حودهیبیه) و شتریکمان به هاوبهشی حهوت کهس دهکرد به قوربانی و مانگایه کیش به هاوبهشی حهوت کهس .
سیانزهههه: قهساب کریی سهربرینهکهی له قوربانیهکه پی نادریت، جیگیر بووه له (ئیمامی عهلی) وه ﷺ که فهرموویته: پیغهمبهر ﷺ فهرمانی پیم کرد که سهرپهرشتی و شترهکانی بکهه و گوشت و پیست و جلهکهی لهسهری دانرابوو بکهه بهخیر، بهلام کریی قهسابهکه له قوربانیهکه نهدهه، وه فهرمووی ئیمه له هی خومان دهیدهینی^(۱۲۸).
چواردهههه: ههر کهسیک توانای قوربانی کردنی نهبیئت له موسلمانان پاداشتی ئهه کهسانهی بو دهنوسریت که قوربانیان کردوو له ئوممهتی محمد ﷺ چونکه پیغهمبهر ﷺ لهکاتی سهربرینی یهکیک لهبهراکهکانی فهرمووی:
(اللهم هذا عني، وعمن لم يضح من امتي)^(۱۲۹).

واته: خویه ئههه له جیاتی خوم و ههر کهسیک له ئوممهتهکهه که توانای قوربانی نهبیئت .

پانزههههه: (ابن قدامة) له (المغني: ۱۱ / ۹۵) دا دهفهرموویت: پیغهمبهر ﷺ و ههر چوار جینیشینهکهی (الخلفاء الراشدين) ﷺ له دوی خوی قوربانیان کردوو نهگهر بیانزانیایه کهوا خیر باشتره له قوربانی ئههوا دهیان کرد، چونکه پیسخستنی خیر لهسهر قوربانی دهبیئته هوی وازهینان له سوننهتی که پیغهمبهر ﷺ دایناوه .

(۲۱)

خرا په کارییه کانی جهژن

برای موسلمانان - خوی گهوره من وتوش شارهزا بکات - بزانه ئهه خوشییهی که له جهژنهکاندا پروودهات، وای کردوو له زوربهی خهک کههوا فرمانهکانی دینیان و حوکمهکانی ئیسلامهکهیان لهبیر بجیتتهوه یان لهبیر خویانی بهرنهوه بویه دهیانینیت جوړهها تاوان ئههجام دهن و چهندهها خراپه دهکن وادهزانن که ئیشیکی باشیان کردوو !!

ئهمانه هه مووی هانمیان دا کههوا ئهه بهشه بهسووده زیاد بکهه له نویینی ئهه کتیبه دا کههوا شوینهواری ههیه له یاد کردنهوهی موسلمانان لهوهی لهبیریان چوووه وه ئاگاداریان دهکاتهوه لهوهی که لیبی بی ئاگا بوونه .
وه هندی لهو خراپه کارییانه:

یهگهه: - خو پازاندنهوه به تاشینی ریش، ئهههش شتیکه که زوربهی خهکی لهسهره وه تاشینی ریش له ئایینی پیروزی ئیسلامدا ههراوه، وه زور فهرمووده راستهکانی پیغهمبهر ﷺ ئاماژهی بو دهکن که تیایاندا فهرمان دهکات به هیشتنهوهی ئیتر یان پهیوهستی دهکات کههوا لیک چوونه (تشبه) به هاوبهش بریاردهران که ریش تاشین پیشهی ئههوانه، وه ئیمههی موسلمان دهبیئت پیچهوانهی ئههوان بین، یاخود پهیوهستی ناکات بهوهوه پاشان هیشتنهوهی ریش له

(۱۲۷) (البخاري: ۵۵۶۹) و (مسلم: ۱۹۷۱) و (أبو داود: ۲۸۱۲) عن عائشة (رضي الله عنها). وه ئهه قهدهغه کردنههی هاتوو لهسهر ههلبگرتنی گوشت (منسوخ) ه تهماشای: فتح الباري: ۱۰ / ۲۵۰-۲۶، و (الإعتبار: ۱۲۰-۱۲۲) بکه .
(۱۲۸) (مسلم: ۳۱۷) و (أبو داود: ۱۷۶۹) و (الدارمي: ۷۴/۲) و (ابن ماجه: ۳۰۹۹) .
(۱۲۹) (سنن أبي داود: ۲۸۱۰) و (سنن الترمذي: ۱۰۷۴) و (مسند أحمد: ۳ / ۳۵۶) بالسند الصحيح عن جابر ﷺ.

(فیتره تی) مروّقه که دروست نییه بۆمان بیگۆرین وه هیناوه ی به لگه له سههر حهرامی تاشینی ریش له پهرتوکی ههه چوار مهزه به که هاتوو بهائمه بزانیّت^(۱۳۰).

دووهم: تهوقه کردنی پیوا له گهه ل ئافره تی نا مه حه رم و بیانی، ئەمهش هه موو خه لکی گرتوو ته وه ته نها که سانیک نه بن که خوی گه و ره په حمی لی یان کردوو و پاراستونی له م ئیشه حه رامه، چونکه پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموویّت: (لأن یطعن فی رأس رجل بمخيط من حديد، خیر له من أن یمس امرأة لا تحل له)^(۱۳۱).

واته: ئەگه ر ده رزی ئاسن له سهه ر پیوا یی دابکو تریّت باشتره بو ی له وه ی دهستی بهر دهستی ئافره تی بکه ویّت که بو ی حه لال نه بیّت.

وه ئەم حه رام کردنه به لگه ی له سهه ره له په رتوکی هه ر چوار مهزه به که دا و باسکراوه ئاگاداره^(۱۳۲).

سییه م: لی کچوون به کافران و پوژئاوایییان له جل و بهرگ و گو ی گرتن له موسیقا و جگه له مانه له خراپه کارییه کان، پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموویّت:

(من تشبه بقوم فهو منهم)^(۱۳۳).

واته: هه ر که سیک له هه ر کو مه لی ک بچیت ئەوا له وانه.

هه روه ها ده فه رموویّت:

(لیکونن من أمتي أقوام يستحلون الحرّ والحريم والخمر والمعازف، ولینزلن أقوام الی جنب علم یروح علیهم بسارحة لهم، یأتیهم - یعنی الفقیر - لحاجة فيقولوا لرجع إلینا غداً، فی یئیه هم الله، ویضع العلم، ویمسح آخرین قردة وخنایز الی یوم القيامة)^(۱۳۴).

واته: له ناو ئوممه تی من چه ند کو مه لی ک په یدا ده بن که وا زینا و ئاو ریشم و مه ی خوار دنه وه و موسیقا حه لال ده که ن، وه چه ند کو مه لی کی تر له ته نیشت شاخیکی به رز نیشته جی ده بن رانه ئاژه له کانیا ن به ته نیشتیا نه ده رۆن، هه ژار دیّت بو لیا ن بو پیویستی، پی ی ده لیّن: برۆ به یانی وه ره وه بو لامان، خوی گه و ره له ناویان ده بات و چیا که ده روخینیّت به سه ریا ن دا و ئەوانی تریش ده کات به مه یمون و به راز تا رۆژی قیامت .

چواره م: چوونه ژوره وه بو لای ئافره ت له یه ک ژوردا به ته نها، چونکه پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموویّت:

(یاکم والدخول علی النساء).

واته: ئاگادارتان ده که مه وه نه چه نه لای ئافره ت به ته نها، پیوا یی له پشتیوانه کان (الأنصار) فه رمووی: ئەگه ر خزمی میرده که ی بیّت ئە ی پیغه مبه ری خوا ﷺ ئەو یش فه رمووی: (الحمو الموت)^(۱۳۵).

واته: (ئهمه مردنه).

(الزمخشری) ووشه ی (الحمو) مان بو شی ده کاته وه و ده فه رموویّت: کو یه که ی (أحمه) ه: که بریتییه له خزمی میرد وه کو باوکی^(۱۳۶) و برای و مامی و جگه له وان وه کو ده فه رموویّت (الحمو الموت) مانای ئەوه یه که خزمه کانی ئەو په ری خراپه و ئاشوبه ده یشوبه یی نه به مردن، چونکه خراپتره له که سیکی نامۆ و غه ریب له دور وه که وا ئەو ئەمینه و ری نیشانده ره، به لام که سیکی بیانی لی ده ترسیّت و چاودی ری ده کریّت .

(۱۳۰) ته ماشای: فتح الباری: ۱۰ / ۳۵۱ (والإختیارات العلمیة: ۶) و(المحلی: ۲ / ۲۲۰) و(غذاء الألباب ۱/ ۳۷۶) بکه، وه نامیلکه یه کی کورتم نوسیوه و چه ند جاریک چاپ کراوه ته وه - سوپاس بو خوا - به ناوی: (حکم الدین فی اللحیة والتدخین) .

(۱۳۱) (حدیث صحیح)، یظر تخریجه بتوسع فی: (جزء اتباع السنن، رقم: ۱۵، للضیاء المقدسی) بتحقیقی.

(۱۳۲) ته ماشای: (شرح النووي علی مسلم: ۱۳ / ۱۰)، و(حاشیة ابن عابدین: ۵ / ۲۳۵)، و(عارضه الأحوذی: ۷ / ۹۵)، و(أضواء البیان: ۶ / ۶۰۳) .

(۱۳۳) (أحمد: ۲ / ۵۰ و ۹۲) عن ابن عمر ﷺ وإسناده حسن .

(۱۳۴) (البحاری: ۵۵۹۰) معلقا و وصله (أبو داود: ۴۰۳۹)، و(البیهقی: ۱۰ / ۲۲۱)، وغیرهما .

(۱۳۵) (البحاری: ۵۲۳۲) و(مسلم: ۲۱۷۲) عن عقبه بن عامر ﷺ

(۱۳۶) باوک جیا کراوه ته وه به ده قی قورئانی پیروژ، وه ته ماشای: (المغنی: ۶ / ۵۷۰) بکه .

هەشتەم: - وازهینانی زۆر بەی خەلکی لە نوێژکردن لە مزگەوتدا بەبێ هیچ هۆیکە شەرعی، و هەندیکێ تر تەنھا نوێژی جەژن لە مزگەوتدا دەکەن، نوێژەکانی تر لە مزگەوت ناکەن، سویند بەخوای گەورە ئەمە یەکیکە لە تەنگ و چەلمە گەورەکان .

نۆیەم: پویشتنی زۆر بەی خەلکی بەکۆمەڵ بۆسەر قەبرسان پاش پوژ بوونەوهی پوژی جەژن، وازدەهینن لە نوێژی جەژن، سەر ئی تیک چوون بە داهینراوی تایبەت کردنی سەردانی قەبرسان لە پوژی جەژندا^(۱۴۱) . هەندیکیان شتی تریش زیاد دەکەن بەوهی لق و چلی دارخورما و داری تر دادەنن (لەسەر گۆرەکان)، کە ئەمانە هەمووی لە سوننەتدا بی بنچینه^(۱۴۲) .

دەیهەم: - بەزەیی و سوژنەهاتنەوه لەگەڵ هەژاراندا و مندالی دەولەمەندەکان خویشی و شادی خوێان دەردەبەرن و خواردنی باش دەخۆن، ئەمانە هەمووی لەبەر چاوی هەژاران و مندالەکانیاندا دەکەن، بە بی هەست کردن بە سوژ و هاوکاری و لێپرسینەوه، لەگەڵ ئەوهی کە پیغەمبەر ﷺ دەفەرموویت: (لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه)^(۱۴۳) .

واتە: هیچ کەس لە ئیوه باوەری تەواو ناهینن تا ئەوه بۆ خوێ پیی خوێشە بۆ براکەیشی پیی خوێش نەبیت . یانزەهەم: ئەو داهینراوانە کەوا زۆر بەی خەلک دەیکەن خوێان بە زانا دادەنن بەناوی نزیك بوونەوه لە خوای گەورە لەگەڵ ئەوهی کە هیچ بنچینهیەکی نییه لە دینی خوای گەورە، گەلیک زۆرن^(۱۴۴)، من لێرەدا تەنھا باسی یەك شتیكتان دەکەم، بۆ ئەوهی کتیبەکەم لەمەبەستی خوێ نەچیته دەرەوه، ئەویش ئەوهیە کەوا زۆر بەی ووتارییان و ئامۆژگاری کەران دەیلینەوه ئەویش خوێ نەکردنەوهیە لە خوای گەورە بە زیندوکردنەوهی هەر دوو شەوی هەردوو جەژن، تەنھا بەمەشەوه پاناوەستن بەلکو ئەم شتە دەدەنە پال پیغەمبەری خوا ﷺ کە فەرموو یەتی: هەر کەسیک شەوی جەژنی پەمەزان و شەوی جەژنی قوربان زیندو بکاتەوه، ئەوا دللی نامریت لە پوژیک دا هەموو دلەکان دەمرن^(۱۴۵) . نابییت ئەمە بدریتە پال پیغەمبەری خوا ﷺ وە باشترین پینمای پیغەمبەرە ﷺ .

(۱۴۱) (المدخل: ۲۸۶/۱) لابن حاج و (الإبداع: ص ۱۳۵ لعلی محفوظ).

(۱۴۲) تەماشای: (أحكام الجنائز: ص ۲۵۴) و (معالم السنن: ۲۷/۱)، وتعلیق الشیخ أحمد شاکر علی: (سنن الترمذی: ۱/۱۰۳) بکە .

(۱۴۳) (البخاری: ۱۳) و (مسلم: ۴۵) و (النسائی: ۸ / ۱۱۵) و (البغوي: ۳۴۷۴) وزادا: (من الخیر) و (إسناده صحیح) .

(۱۴۴) بپوانە هەندیکیان لە کتیبی: (أعياد الإسلام: ۵۸) بەشی (بدع العیدین) .

(۱۴۵) حدیث موضوع تەماشای: (سلسلة الاحاديث الضعيفة: ۵۲۰) و (۵۲۱) بکە .

(۲۲)

کۆتایی

ئەمە دوا شتە که خوای گەوره بۆمی ئاسان کردووہ که کۆی بکه‌مه‌وه‌و پریکی بخەم سه‌بارەت به هەردوو جه‌ژن و حوکمه‌کانیان و ئەوهی په‌یوه‌ندی پێیان‌ه‌وه هەبیت له (فقه) و شارەزا بوونیان، که‌وا موسلمانان نه‌خوینده‌وار لی بی پێویست نییه چ جای قوتایی زانست، پیشکەشی ده‌که‌م وه‌کو یادکردنه‌وه‌یه‌ک بۆ موسلمانان به‌گشتی، هەتا په‌رسته‌کانیان راست بکه‌نه‌وه و خو نزیك کردنه‌وه‌یان پیک پابگرن به راستی .

ترسان بیت له‌خواو خوشه‌ویستی بیت بۆ خوا . ئەگەر هه‌له‌م کردبیت له‌نه‌فس و شه‌یتانه‌وه‌یه، وه ئەگەر راستم کردبیت ته‌نها له خوای گه‌وره‌وه‌یه.

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين

نووسینی

أبو الحارث علي بن حسن علي

الزرقاء، الأردن

١٥ / صفر ١٤٠٤

پاشان ته‌ماشام کرده‌وه‌و زیادم له چەند دانیشتنیکدا

له‌سه‌ره‌تای شعبان ١٤١٣ هـ

اسم الملف: جهزنا سايت.doc

الدليل: C:\Users\yahya\Documents

القالب:

C:\Users\yahya\AppData\Roaming\Microsoft\Templates\Normal.dotm

العنوان: الصبر يرسم الله الرحمن الرحيم

الموضوع:

الكاتب: Abdulla

الكلمات الأساسية:

تعليقات:

تاريخ الإنشاء: ٢٠١٢/٠٨/١٨ ١١:٢٠:٠٠ ص

رقم التغيير: ٩

الحفظ الأخير بتاريخ: ٢٠١٢/٠٨/١٨ ٠٢:٠٩:٠٠ م

الحفظ الأخير بقلم: yahya

زمن التحرير الإجمالي: ٦٤ دقائق

الطباعة الأخيرة: ٢٠١٢/٠٨/١٨ ٠٢:١١:٠٠ م

منذ آخر طباعة كاملة

عدد الصفحات: ٣٠

عدد الكلمات: ٨,٦١٨ (تقريباً)

عدد الأحرف: ٤٩,١٢٥ (تقريباً)